

Technická univerzita v Liberci
Hospodářská fakulta

Studijní program: 6208 - Ekonomika a management
Studijní obor: Podniková ekonomika

Zásada opatrnosti a zásada oceňování majetku a závazků jako součást obecných účetních
zásad

Precautionary principle and principle of evaluation of assets and liabilities as a part of
general accounting principles

DP-PE-KFÚ-2006 18

ZDENKA KRÁLOVÁ

Vedoucí práce: doc. Dr. Ing. Olga Hasprová, KFÚ

Konzultant : Ing. Zdeněk Kopecký, Tyco Electronics EC

Počet stran74

Počet příloh3

Datum odevzdání: 12. 5. 2006

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 - školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Datum: 5. 5. 2006

Podpis:

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí této bakalářské práce, doc. Dr. Ing. Olze Hasprové, za její ochotu, trpělivost a mnoho užitečných rad, které mi byly velkou pomocí při tvorbě této práce.

Další díky patří mému konzultantovi Ing. Zdeňku Kopeckému ze společnosti Tyco Electronics EC Trutnov s.r.o., který mi poskytl mnoho cenných informací a věnoval mi spoustu svého času při tvorbě mé diplomové práce.

Resumé

Ve své diplomové práci se zabývám všeobecnými účetními zásadami, jejich vznikem v kontextu s vývojem účetnictví a praktickým použitím. Podrobněji rozebírám zásadu opatrnosti a zásadu oceňování majetku a závazků.

První kapitola je věnována vzniku a vývoji účetnictví. Účetnictví se neustále vyvíjí a projevuje se snaha o jeho harmonizaci, a to jak na úrovni jednotlivých územních celků, tak i globálně. A právě i s harmonizací souvisí snaha unifikovat účetnictví, čemuž napomáhají všeobecně uznávané účetní zásady. Druhá kapitola je analýzou zásady opatrnosti a jsou v ní rozebrány jednotlivé prvky, které vedou k jejímu praktickému uplatnění (opravné položky, rezervy, přechodné položky). Třetí kapitola objasňuje zásadu a význam oceňování majetku a závazků, dále obsahuje základní principy a metody oceňování a zhodnocení výhodnosti jejich použití. Čtvrtá kapitola představuje společnost Tyco Electronics EC, v rámci níž bylo použití analyzovaných zásad naznačeno prakticky, a to v páté a šesté kapitole této práce.

Klíčová slova: zásada opatrnosti, oceňování, opravné položky, rezervy, přechodné položky, časové rozlišení

Summary

In my diploma work I deal with general accounting principles, with their origin in context with accounting development and practical utilization. I analyze precautionary principle and principle of evaluation of assets and liabilities.

Firs chapter is attended to origin and development of accounting. Accounting is steadily developing and there is effort to bring it in harmony, both in individual municipality and globally. To the harmonization is related an effort to unify accounting. One of the things that help to unify are generally accepted accounting principles. Second chapter analyzes the precautionary principle. There are analyzed individual elements that lead to practical use (provisions, reserves, accrued and prepaid revenue and expenses). Third chapter explains the principle and importance of assets and labilities evaluation. Then it contains basic principles and metods of evaluation and extimation of their utilization merit. Fourth chapter introduces company Tyco Electronics EC. In fifth and sixth chapter is described practical utilization of analyzed principles in this company.

Obsah

Seznam zkratk a symbolů	9
ÚVOD	10
1. VZNIK A VÝVOJ ÚČETNICTVÍ.....	12
1.1 Historie účetnictví.....	12
1.2 Regulace účetnictví.....	14
1.3 Současný účetní systém v ČR.....	15
1.4 Celosvětové tendence ve vývoji účetnictví	15
1.4.1 Celosvětová harmonizace a vznik účetních zásad	16
1.4.2 Harmonizace v rámci EU	17
1.5 Obecně uznávané účetní zásady	19
2. ZÁSADA OPATRNOSTI	23
2.1 Opravné položky.....	26
2.2 Rezervy	28
2.3 Přechodné položky	30
2.3.1 Časové rozlišení.....	30
2.3.2 Kurzové rozdíly k rozvahovému dni	31
2.3.3 Dohadné položky aktivní a pasivní	32
3.ZÁSADA A VÝZNAM OCEŇOVÁNÍ MAJETKU A ZÁVAZKŮ	33
3.1 Účetní teorie základních principů oceňování	33
3.2 Regulace oceňování aktiv a dluhů v účetnictví	34
3.3 Zhodnocení výhodnosti jednotlivých oceňovacích základů	38
3.4 Oceňování jednotlivých složek majetku a závazků.....	39
3.5 Oceňování majetku a závazků vyjádřených v cizí měně.....	43
4. TYCO ELECTRONICS EC	45
5. UPLATNĚNÍ ZÁSADY OPATRNOSTI SPOLEČNOSTÍ TYCO ELECTRONICS EC.....	47
5.1 Opravné položky.....	47
5.1.1 Prezentace opravných položek v účetní závěrce	50
5.1.2 Opravné položky v členění na účetní a daňové	51
5.2 Rezervy	54

5.2.1 Členění rezerv dle různých kritérií	55
5.2.2 Charakteristika současného stavu rezerv na světovém trhu	55
5.3 Přechodné položky	56
6. OCEŇOVÁNÍ MAJETKU A ZÁVAZKŮ SPOLEČNOSTÍ TYCO	
ELECTRONICS EC	58
6.1 Princip historického oceňování	58
6.2 Standard Cost.....	59
6.3 Praktické použití Standard Cost při oceňování zásob firmou Tyco Electronics EC .	61
6.4 Zhodnocení výhodnosti použití Standard Cost.....	66
6.5 Ocenění jiné než v historických cenách	68
6.6 Jiné aplikovatelné metody oceňování a zhodnocení výhodnosti jejich použití.....	70
7. ZÁVĚR	71

Seznam zkratek a symbolů

apod.	a podobně
č.	číslo
EU	Evropská Unie
GAAP	Generally Accepted Accounting Principles (všeobecně uznávané účetní zásady)
IAS	International Accounting Standards (mezinárodní účetní standardy)
IASC	International Accounting Standards Committee (Výbor pro mezinárodní úč. standardy)
IFRS	International Financial Reporting Standards
Kč	Koruna česká
ks	kus
mil.	milion
mld.	miliarda
např.	například
NRV	čistá realizační hodnota
před n. l.	před naším letopočtem
příp.	případně
resp.	respektive
s.r.o.	společnost s ručením omezeným
Sb.	sbírky
stol.	století
stroj. hod.	strojové hodiny
tab.	tabulka
tj.	to je
tzn.	to znamená
tzv.	tak zvaný

ÚVOD

V mé diplomové práci jsem se zabývala všeobecně uznávanými účetními zásadami, a to především zásadou opatrnosti a zásadou oceňování majetku a závazků. Základní zásady nejsou nikde jednoznačně definovány, ale jsou zdůrazňovány v mnohých předpisech a je jim připisován velký význam. To, že nejsou tyto zásady blíže specifikovány, dává účetním jednotkám určitý prostor pro subjektivní ovlivňování výsledku hospodaření. Jde o zásadu, která více odpovídá zájmům účetní jednotky a jejím věřitelům a méně uspokojuje informační potřeby ostatních uživatelů účetních výkazů. Například pro daňové účely může mít zájem na tom, aby vykázala nižší výsledek hospodaření a zaplatila tak nižší daň. Zásada opatrnosti se také někdy dostává do rozporu s jinými účetními zásadami. Zásady jsou si rovnocenné, záleží tedy na účetní jednotce, které z nich dá přednost.

Mezi jedny z nejdůležitějších všeobecně uznávaných účetních zásad řadím zásadu opatrnosti a zásadu oceňování majetku a závazků, proto jsem se jim ve své práci věnovala podrobněji. Tyto dvě zásady spolu také v mnohém souvisí.

Základní funkcí účetnictví je poskytovat spolehlivé a objektivní informace všem uživatelům o tom, jak je daný podnik ekonomicky zdatný, tedy především o jeho finanční situaci a výsledku hospodaření. Hospodaření podniku je však ovlivněno mnohými vnitřními a vnějšími faktory a je spojeno s rizikem. Podnikatelské jednotky si jsou vědomi rizika, avšak ne vždy se mu mohou účinně bránit a často musí jednat a rozhodovat za nejistoty. A právě podnikatelská obezřetnost vedla ke vzniku zásady opatrnosti. Riziko vyplývá především z možnosti znehodnocení aktiv a nebo naopak z růstu dluhů. Tato rizika je třeba zachytit v účetnictví při sestavování účetních výkazů. Mezi základní nástroje zásady opatrnosti patří opravné položky, rezervy a přechodné položky (dohadné položky, kursové rozdíly k rozvahovému dni a časové rozlišení). Zásada opatrnosti se uplatňuje v účetních systémech mnoha zemí, ne však ve stejné míře, což má negativní vliv pro srovnatelnost účetních výkazů mezi jednotlivými zeměmi.

Druhou zásadou, které jsem se ve své práci blíže věnovala, je zásada oceňování majetku a závazků. Na použitém způsobu oceňování závisí obsah a vypovídací schopnost prakticky

všech základních finančních veličin zjišťovaných v účetnictví, tzn. jak celková výše vykázaných aktiv a dluhů podniku, tak i jejich rozdíl, tj. výše vlastního jmění i čistých aktiv podniku, a v neposlední řadě i výše vykázaného výsledku hospodaření. Bez důkladného zvládnutí problematiky oceňování nelze provádět dobrou finanční analýzu, vyvozovat z ní správné závěry o výkonnosti podniku a nelze samozřejmě ani přijímat správná rozhodnutí. Přestože jsou postupy oceňování vcelku jednoznačně a jednotně upraveny, v některých případech se dílčí záležitosti ponechávají v kompetenci účetních jednotek.

Cílem práce bylo jednak zachytit vznik účetních zásad v kontextu s vývojem účetnictví, připomenout základní pravidla s těmito zásadami související, od nichž se nelze svévolně odchýlit a přiblížit jejich praktické použití, ale především se podrobně zaměřit na prvky těchto zásad, které jsou v kompetenci účetní jednotky a tedy vyžadující její rozhodnutí. Pravidla, vyplývající z rozhodnutí účetní jednotky, by měla být zakotvena ve vnitropodnikových směrnících účetní jednotky.

1. VZNIK A VÝVOJ ÚČETNICTVÍ

Historie vzniku účetnictví by neměla být opomíjena. Objasňuje nejvýznamnější události, které formovaly vývoj podvojného účetnictví až do jeho současné moderní podoby. Znalost historie zvyšuje schopnost lidí zájímajících se o účetnictví kriticky a konstruktivně myslet, posuzovat sporné nebo neřešené problémy v širších souvislostech, zaujímat a obhajovat vlastní stanoviska.

1.1 Historie účetnictví

Není možné přesně určit, kdy účetnictví vzniklo. První záznamy o transakcích mezi kmeny jsou však již z doby 5000 let před n. l. Velkou roli hrálo účetnictví v antickém Řecku. Sloužilo především k vyčíslení nákladů na honosné antické stavby. Ve středověku využívání účetnictví upadalo, ale později bylo obnoveno v Itálii. [4]

Podvojně účetnictví bylo poprvé písemně popsáno v roce 1494 v knize italského mnicha Luca Pacioliho. Předpokládá se však, že již dvě století před tímto datem využívali účetnictví řemeslníci a obchodníci v italských městských státech. Účetnictví vzniklo z jejich praktických potřeb. Stalo se nástrojem zjišťování informací o průběhu hospodaření, o dosažených výsledcích a o tom, zda se vyplatí v činnosti pokračovat. Původně tedy sloužilo účetnictví pouze pro potřeby vlastníka. Začalo však docházet k situacím, kdy nejen majitel měl zájem o účetní informace, např. soud při vedení sporů mezi dlužníkem a věřitelem. Na řádném vedení účetnictví měli dále zájem finanční a daňové orgány. Se vznikem akciových společností vzniká další okruh uživatelů účetních informací. Akcionáři je účetnictví chápáno jako prostředek kontroly a ochrany majetku svěřeného vedení firmy.

Protože o účetnictví mělo zájem stále více uživatelů a všichni chtěli jeho informacím rozumět, bylo třeba účetnictví nějak zformovat a vytvořit účinný systém, založený na dodržování stanovených principů a zásad. Jelikož se však ekonomické, kulturní, sociální a jiné podmínky stále mění, je třeba nadále vyvíjet i systém účetnictví a daným podmínkám ho přizpůsobovat. Účetnictví tedy prochází neustálým vývojem, formováním a zdokonalováním.

Od 16. století do počátku 19. století se ale vývoj italské metody účetnictví pozastavil. Ale i přesto došlo v této době k určitým zlepšením. Změny neprobíhaly jednorázově ani postupně, ale prolínaly se v delších časových intervalech:

- 16. stol.: Deník a hlavní kniha jsou rozloženy do většího počtu sekcí, používání memoriálu je postupně nahrazováno archivem prvních dokumentů a z obchodních knih jsou vyloučeny domácí záležitosti, což umožňuje přímo zjistit čistý zisk.
- 16. a 17. stol.: Účetní výkazy se sestavují periodicky.
- 16. a 17. stol.: Všechny účty a transakce jsou personifikovány. Je to důsledek snahy o zdůvodnění pravidla „debet-kredit“, jež se aplikuje na neosobní a abstraktní účty.
- 16. a 17. stol.: Podvojný systém začínají používat kláštery a stát. V souvislosti s tím se objevuje kritika vedení účetních knih a začíná teoretický výzkum.
- 17. stol.: Zásoby jsou členěny a evidovány podle jednotlivých druhů. Zjišťuje se hrubý zisk za každý obchodní případ. Výsledek všech nákupních a prodejních aktivit se sčítá za období a převádí se na souhrnný účet zisku a ztráty.
- Konec 17. stol. a stol. 18.: Tato doba přináší prvopočátky nákladového účetnictví jako reakce na růst podnikatelských entit. Významu nabývají takové charakteristiky, jako je kontinuita, periodičita a akruální koncept.
- 18. stol.: Rozvíjejí se metody týkající se zacházení s fixními aktivy, včetně pravidel jejich přeceňování k rozvahovému dni. Kolem roku 1800 bylo zcela obvyklé každoročně uzavírat účetní knihy a sestavovat účet zisku a ztráty a převahu. Avšak bilanční princip byl stále ještě považován přednostně za nástroj vnitřní kontroly a s ročními účty bylo zacházeno jen jako s historickými záznamy.

Století 19. a 20. přineslo další rozvoj účetnictví:

- stanovení odpisových metod
- metody a techniky nákladového účetnictví
- rozvoj účetních technik týkajících se přechodných položek, což umožnilo určité operace správně časově zařadit (rozlišit) a přesněji vypočíst výsledek hospodaření za období
- rozvoj přehledů/ výkazů o finančních fondech (19. stol.)
- rozvoj účetních metod týkajících se komplexních problémů, jako jsou: inflace, finanční leasing, penze, výpočet zisku na akcii apod. (20. stol.)

Účetnictví plní více funkcí a slouží různým uživatelům. Aby byli uživatelé účetních informací co nejvíce uspokojeni v jejich požadavcích, rozvinuly se dvě větve účetnictví: účetnictví finanční a účetnictví manažerské. Finanční účetnictví poskytuje ucelený soubor informací o hospodářském dění v podniku a zachycuje vztahy podniku k okolí. Výstupem jsou účetní výkazy předkládané zejména externím uživatelům. Účetnictví manažerské tvoří soubor informací potřebných k řízení podniku. Jeho informace jsou zpravidla důvěrné a určeny pouze manažerům podniku na různých stupních řízení. Protože se jedná o informace k vlastnímu použití, je způsob vedení manažerského účetnictví v plné kompetenci podniku. Není právně upraveno. Naopak finanční účetnictví podléhá právní regulaci. [3,9]

1.2 Regulace účetnictví

Základní funkcí účetnictví je poskytovat spolehlivé informace všem uživatelům o tom, jak je daný podnik ekonomicky zdatný, tedy především o jeho finanční situaci a výsledku hospodaření. Vedle této funkce plní účetnictví i řadu dalších funkcí. Např. vedením soustavných zápisů o hospodářském dění uvnitř účetní jednotky plní funkci registrační. Dále je i důkazním prostředkem při vedení sporů, základem pro vyměření daňových povinností a poskytuje informace důležité pro manažery při rozhodování a plánování. Aby mohlo účetnictví účinně plnit všechny tyto své funkce, je třeba, aby mělo jednotnou formu. Při zavádění jednotného řešení účetního systému se objevují dvě varianty, a to podnikatelský přístup a státně-ekonomický přístup. Příčinou odlišného přístupu jsou jiné zájmy ze strany státu a jiné ze strany podniků. Podnikatelský přístup vidí potřebu uniformity účetnictví jako prostředek pro dosažení srozumitelnosti a přístupnosti pro uživatele účetních informací. Je však pochopitelné, že nelze vytvořit jednotný systém, který by fungoval na všech typech organizací a ve všech ekonomických oblastech a oborech. Proto je třeba umožnit tvorbu modifikací základního systému, ale zároveň jej regulovat a udržovat v určitých hranicích. Druhý přístup je státně-ekonomický. Pro tento přístup je prvořadá státní ekonomická politika. Účetnictví se tak podřizuje veřejnému zájmu, který je chráněn státními institucemi.

Jak již bylo dříve uvedeno, je třeba účetnictví, jakožto systém principů, určitým způsobem usměrňovat. Tato regulace se projevuje jednak z vnějšku a jednak uvnitř podniku, jedná se o tzv. samoregulaci. Z vnějšku reguluje účetnictví podniku stát nebo profesní svazy. Samoregulací se rozumí usměrňování účetnictví přímo uvnitř podniku, tzn. že je účetnictví podřízeno účetním standardům a obecně uznávaným účetním zásadám. Převládá-li regulace státní, pak klesají na významnosti všeobecně uznávané účetní zásady. Naopak samoregulace význam těchto zásad zvyšuje a vede k tomu, že se účetnictví navenek jeví jako nezávislá disciplína. [12]

1.3 Současný účetní systém v ČR

Účetní systém platný v naší zemi od 1. ledna 1993 je konstruován tak, aby vyhovoval požadavkům tržního prostředí, tj. aby podával takové informace, na jejichž základě si lze učinit správný názor na finanční situaci podniku a na efektivnost jeho činnosti. [2]

Účetnictví v ČR je regulováno zákonem o účetnictví č. 563/1991 Sb., aktuálně ve znění zákona č. 437/2003 Sb., vyhláškou 500/2002 Sb. a českými účetními standardy 001-023. Zákon o účetnictví upravuje rozsah a způsob vedení účetnictví a požadavky na jeho průkaznost a je v souladu s právem Evropské unie. Vyhláška č. 500/2002 Sb. rozpracovává některá ustanovení zákona o účetní závěrce a o konsolidované účetní závěrce, stanovuje směrnou účtovou osnovu a dále účetní metody a jejich použití. České účetní standardy vznikly pro rok 2004 a nahradily tak opatření ministerstva financí č. 281/89 a 759/2001. Cílem standardů je soulad při používání účetních metod účetními jednotkami. Tvorbu a vydávání zajišťuje ministerstvo financí. Jejich vydání oznamuje ve Finančním zpravodaji. Zároveň vede registr vydaných standardů. Na základě legislativních předpisů by účetní jednotka měla zpracovat vlastní vnitropodnikové směrnice, které by konkretizovaly vnitropodnikové podmínky. [3]

1.4 Celosvětové tendence ve vývoji účetnictví

Nejvýznamnějším rysem současného vývoje světové ekonomiky je mezinárodní integrace nabývající globálních rozměrů. Sbližování ekonomických systémů však nespočívá jen

v toku zboží a kapitálu přes hranice, ale i v informačním toku. Součástí těchto informací jsou i informace z finančního účetnictví. Je třeba usilovat o překonání existujících závažných rozdílů mezi národními účetními systémy, aby bylo dosaženo stavu, kdy pro ekonomy kterékoli země budou srozumitelné i účetní výkazy připravené podle legislativy a zavedených pravidel účetnictví jiné země. Současný světový hospodářský vývoj a trend globalizace tedy staví před účetnictví úkol, aby se obecné účetní zásady a postupy používané v různých státech světa přibližovaly, harmonizovaly. Můžeme rozlišit dvě linie harmonizace: harmonizace v rámci EU a celosvětová harmonizace. [1]

1.4.1 Celosvětová harmonizace a vznik účetních zásad

Účetní systémy jednotlivých zemí se od sebe odlišují zejména mírou regulace účetnictví, řešením vztahu mezi účetnictvím a daněmi, vykazováním daně ze zisku, stupněm uplatňované opatrnosti při vykazování výsledku hospodaření běžného roku, volbou oceňování veličin, zejména pak rozsahem uplatňování historických cen a stupněm zohlednění inflace.

Při vedení a usměrňování účetnictví vycházejí jednotlivé země z ekonomického prostředí dané země a zároveň ctí tradice a zvyklosti. Usměrňování účetnictví může být prováděno jako regulace vnější, prostřednictvím státu nebo profesních svazů, nebo jako samoregulace, kdy usměrňování účetnictví zabezpečuje přímo podnik. V tomto případě se účetnictví řídí obecně uznávanými účetními zásadami a platnými účetními normami dané země, tedy účetními standardy. Národní účetní standardy představují ustanovení o tom, jak posuzovat určitou oblast hospodářských jevů a jak o ní účtovat. [1]

Nejúplnější soubor požadavků na zveřejňování účetních výkazů najdeme v USA. Již v roce 1934 získala nejvyšší burzovní instituce USA Security and Exchange Commission (SEC) pověření, vytvořit pro společnosti, jejichž akcie jsou kótovány na burze, účetní zásady, metody a formy sestavování účetních výkazů. SEC tuto pravomoc delegovala na Výbor pro vydávání účetních standardů, Financial Accounting Standards Board (FASB). Tak vznikaly tzv. všeobecně uznávané účetní zásady GAAP (Generally Accepted Accounting Principles). Účetnictví USA funguje v rámci, který je dalekosáhle regulován, proto jsou

účetní výkazy vyhotovené podle amerických GAAP uznávány všemi světovými burzami. Řadu zásad GAAP přejímají do svého účetnictví i další země včetně České republiky. V roce 1973 byl založen Výbor pro mezinárodní účetní standardy International Accounting Standards Committee (IASC). Jeho cílem bylo vytvoření úplného souboru mezinárodních účetních standardů. S vývojem finančního účetnictví a s vývojem světové ekonomiky musí samozřejmě docházet k úpravám standardů, případně k rušení a nahrazování novými. Zavedení mezinárodních účetních standardů výrazně ovlivňuje srovnatelnost a vypovídací schopnost finančních informací o firmách. Podnik se díky nim může prezentovat stejně dobře na trhu domácím i na zahraničním. [1]

1.4.2 Harmonizace v rámci EU

Prvním krokem k harmonizaci účetnictví evropských zemí bylo uzavření smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství z roku 1957. Cílem této smlouvy bylo zajistit spolupráci členských zemí a tím dosáhnout jejich společného hospodářského a sociálního pokroku. Na základě této smlouvy se uskutečňuje přizpůsobování legislativy členských států prostřednictvím vydávaných norem, tzv. direktiv. Ty začleňuje každá země EU do svých národních úprav. Avšak zavedení společných norem neznamena úplné sjednocení účetních systémů. Dává každé zemi možnost volby a dovoluje jim zachovat svá specifika. Pro oblast účetnictví byly vytvořeny tři direktivy: 4. direktiva, upravující účetní výkazy a přílohu k účetním výkazům, 7. direktiva, upravující konsolidaci účetních výkazů a 8. direktiva, týkající se činnosti auditorů.

„Čtvrtá direktiva je z roku 1978 a nazývá se direktivou bilanční. Jejím cílem je vzájemně přiblížit účetní systémy jednotlivých zemí. Aby bylo dosaženo srovnatelnosti účetních výkazů finančního účetnictví, obsahuje ustanovení týkající se formy účetních výkazů, obsahu jejich položek, oceňovacích pravidel, obsahu přílohy a výroční zprávy a zveřejňování účetních výkazů. Obecným základem harmonizovaného účetnictví zemí EU jsou podle této direktivy všeobecně uznávané účetní zásady. V direktivě nejsou uspořádány

systematicky, přesto mají naprosto zásadní význam, neboť tvoří ideový základ účetních výkazů.“¹ [1]

Aby bylo dosaženo společné cesty k harmonizaci v rámci Evropské unie a k harmonizaci celosvětové, byla uzavřena dohoda o spolupráci mezi EU a IASC. Současný trend globalizace vede ke snaze harmonizovat účetnictví na celosvětové úrovni a udržet jeho vývoj v souvislosti s vývojem ekonomickým. [1]

V současné době probíhá v Evropské unii proces postupného přijímání mezinárodních standardů IAS/IFRS jako standardů závazných pro podniky členských států EU. IFRS (International Financial Reporting Standards) jsou vlastně přepracované standardy IAS, platné od roku 2002. IAS/IFRS musí zatím používat pouze všechny společnosti s cennými papíry veřejně obchodovatelnými v rámci EU. Evropská komise v současné době navrhuje povinnost vykazování podle IAS/IFRS pro všechny firmy s ročním obratem vyšším než milion eur s výhledovým snížením na sto tisíc eur.

V současné době je v ČR uzákoněno sestavování konsolidovaných účetních závěrek podle IAS/IFRS a v novele Zákona o účetnictví zabudována povinnost používat mezinárodní účetní standardy pro obchodní společnosti registrované na regulovaném trhu cenných papírů v členských státech EU.

Zároveň v posledních letech dochází k postupnému sbližování českých účetních předpisů s IAS/IFRS. Stále však přetrvává řada rozdílů a stále se s vývojem standardů objevují nové. Proto se zavádění těchto standardů ještě v mnohých případech setkává s negativním přístupem. Jedná se totiž o standardy, které nepřinášejí postupy a principy účtování, na které jsou české účetní jednotky zvyklé. Jedná se spíše o informační systém, který upravuje finanční výkaznictví. Podle IFRS si každá firma definuje vlastní účtovou osnovu, vytvoří si vlastní výkazy, a je pouze na rozhodnutí účetního, jak bude účetní případ účtovat. Co IFRS skutečně vyžadují, je, aby výsledek účetní práce, závěrka, poskytla uživatelům úplný, pravdivý a věrný obraz o finančním stavu firmy a výsledcích jejího podnikání. Jinak

¹ KOVANICOVÁ, D. *Finanční účetnictví v kontextu současného vývoje*. 1. vyd., Praha: Polygon 1997, ISBN 80-85967-51-0

řečeno, IFRS účetním říkají, co by měli vykazovat. Lze předpokládat, že v budoucnu bude dopad mezinárodních účetních standardů na české podniky stále výraznější a používání IAS/IFRS se bude rozšiřovat na další účetní jednotky.

Významnou předností účetní závěrky sestavené podle IAS/IFRS je její vypovídací schopnost, neboť jedním z cílů jejich tvůrců je vytvoření standardů vyžadujících sestavení účetních závěrek s kvalitními, průhlednými a srovnatelnými informacemi. IFRS tedy neurčují, jak mají být dané účetní operace účtovány, ale ukládá povinnost zvolit postup, který vede k tomu, že se ekonomická skutečnost zobrazí pravdivě a věrně. Účetní závěrky sestavené podle českých národních standardů jsou v současné době ovlivněny propojením s daňovým systémem, což vede jak ze strany podniků tak ze strany státu k tlakům na zkreslování skutečného výsledku hospodaření.

1.5 Obecně uznávané účetní zásady

Obecně uznávané účetní zásady transformují zákonitosti tržní ekonomiky v zákonitosti účetní. Základní zásady nejsou nikde jednoznačně definovány, ale jsou zdůrazňovány v mnohých předpisech a je jim připisován význam závazného právního pojmu. Aplikace zásad přichází v úvahu ve všech případech, které nejsou v příslušných předpisech přímo řešeny.

Zásady můžeme rozdělit na ty, které se zabývají kvalitativními charakteristikami informací účetnictví. Tyto charakteristiky vymezují vlastnosti informací, které jsou předpokladem jejich účelného využití externími subjekty v jejich rozhodování. Druhou skupinou zásad jsou takové zásady, které vymezují pravidla věcného vykazování jednotlivých elementů účetních výkazů. Zahrnují pravidla obsahového vymezení a rozlišení jednotlivých elementů účetních výkazů, jednak pravidla jejich měření a kvantifikace.

Věcné zásady zahrnují tři základní předpoklady:

- a) Předpoklad nepřetržité, pokračující činnosti podniku
- b) Předpoklad periodického vykazování změn a vlastního kapitálu

- c) Předpoklad neurčitosti v nepřetržité činnosti podniku, ze kterého se vyvozují pravidla pro uplatnění některých odchylek od předchozích dvou předpokladů. [10]

Následující tabulka ukazuje základní obecné účetní zásady a vymezuje jejich obsahovou náplň.

Tab. č. 1: Obecné účetní zásady

	Obsah zásady
Zásada účetní jednotky	Zásada účetní jednotky dává za úkol vymezit ekonomický celek, za který je účetnictví vedeno a k němuž se vztahují sestavené účetní výkazy.
Zásada neomezeného trvání účetní jednotky	Při hodnocení ekonomických jevů je třeba vycházet z určitého předpokladu o době, po kterou bude jednotka v provozu. Na této době závisí ocenění a vykazování majetku v rozvaze. Většinou se pro oceňování používají historické náklady.
Zásada zjišťování výsledku hospodaření v pravidelných intervalech	Celkový výsledek hospodaření podniku by bylo možno zjistit až po úplné likvidaci podniku. Protože však vycházíme z předpokladu nepřetržitosti trvání účetní jednotky, je třeba zjišťovat výsledky hospodaření po určitých časových intervalech.
Zásada objektivitu účetních informací	Všechny hospodářské operace, které mají být v účetnictví zaznamenány, se nemají účtovat dříve, než byly objektivně zjištěny. Za objektivně zjištěnou se považuje uskutečněná operace doložená řádným účetním dokladem, výsledky inventury apod.
Zásada účtování operací v kupní síle peněžní jednotky v době uskutečnění operace	Účetní operace se účtují v částkách, které odpovídají částkám na průvodních dokladech. V případě poklesu kupní síly peněžní jednotky se mohou lišit částky za stejné operace provedené v různých časových obdobích.
Zásada konzistentnosti, srovnatelnosti mezi účetními obdobími	Použité metody účtování určitých operací, oceňování a odpisování aktiv, i náplň jednotlivých položek výkazů jsou v jednotlivých letech konzistentní, tedy stejné. Je tedy zaručena srovnatelnost z hlediska času.
Zásada oceňování majetku a závazků	Tato zásada spočívá v reálném ocenění majetku a závazků. Používá se tzv. historických cen (pořizovací cena, reprodukční pořizovací cena, cena pořízení, cena na úrovni vlastních nákladů, nominální hodnota pohledávek a závazků). Aktiva se oceňují peněžními částkami, vynaloženými na jejich získání v době jejich pořízení. Dluhy se oceňují částkami, které podnik výměnou za vznik dluhu získal v době, kdy tento dluh vznikl. Částky se vyjadřují v kupní síle, kterou měla použitá peněžní jednotka v době, kdy se příslušná operace uskutečnila.
Zásada opatrnosti	Při oceňování majetku a závazků je třeba brát zřetel na případná rizika, nejistoty, očekávané ztráty a znehodnocení majetku, přestože ještě nenastaly a promítnout je do výše zisku. Naopak všechny zisky a zhodnocení majetku se promítají do účetnictví až po skutečné realizaci. A tedy aktiva a výnosy se nesmí nadhodnocovat, pasiva a náklady se nesmí podhodnocovat.

Zdroj: *Podvojný účetnictví 2004*, 4. vydání, Praha: Grada Publishing 2004, ISBN 80-247-0748-9

Za nejvyšší, všem nadřazenou, zásadu se obvykle považuje zásada věrného a poctivého zobrazení skutečnosti. Účetnictví by mělo vyjadřovat reálnou majetkovou, finanční a důchodovou situaci podniku.

Z výše uvedeného výčtu zásad a vymezení jejich obsahu je zřejmé, že si některé zásady protirečí. Například zásada objektivit a opatrnosti, zásada objektivit a neomezené doby trvání podniku. Není však stanoveno žádné pravidlo, které by upravovalo, která zásada má v případě rozporu přednost. [1]

2. ZÁSADA OPATRNOSTI

Zásada opatrnosti vyplývá z rizikovosti a nejistoty hospodářského procesu, která nutí podnikatelský subjekt, aby se choval opatrným způsobem. Toto chování se promítá i do účetnictví. Účetnictví musí vyjadřovat reálnou majetkovou, finanční a důchodovou situaci podniku, proto je třeba oceňovat majetek a závazky opatrně, brát zřetel na případná rizika a nejistoty a vykazovat opatrnější výši zisku. Prakticky to znamená, že se v účetních výkazech uvedou jen ty výnosy a zisky, které se k okamžiku sestavení výkazů realizovaly a naproti tomu ztráty se do účetních výkazů promítnou i v případě, kdy k termínu sestavení výkazu není jejich výše přesně zjistitelná. Tato zásada je v našem zákoně zakotvena formou opravných položek, rezerv a přechodných položek.

Podstatou zásady opatrnosti je, že účetní jednotka si při sestavování účetních výkazů volí z více možných variant tu, která je pro podnik opatrnější, která se dle dostupných informací o budoucím vývoji jeví jako méně riziková. Vychází z předpokladu, že je pro podnik lepší a výhodnější posunout uznání a vykázání nerealizovaných zisků až do období, kdy budou příslušná aktiva realizována. Naopak je třeba, aby známá znehodnocení, i když doposud nerealizovaná, byla v účetnictví a v účetní závěrce uznána a vykázána.

Důvodem vzniku je vlastně podnikatelská obezřetnost. Podniky provozují svou činnost za nejistoty. Nejistota budoucího vývoje je spojena s možnými riziky. I když je účetnictví zaměřeno na zachycování minulosti, musí brát v určitých případech v úvahu i očekávaný budoucí vývoj. Podniky jsou si vědomy možných rizik, a proto se snaží jejich negativní dopad na finanční postavení a výsledek hospodaření vhodnými prostředky minimalizovat nebo odstranit.

Na sledování rizikovosti aktiv však nemají zájem pouze podniky, ale i úvěrující banky. Rizikem pro banku je nesplacení úvěru podnikem. Peníze získané úvěrem podniky zpravidla investují do aktiv, banky mají tudíž zájem na opatrném vykazování těchto aktiv.

Uplatňování zásady opatrnosti se týká dvou skupin případů, pomocí nichž se vyjadřují znehodnocení, rizika a ztráty vztahující se k rozvaze. První skupinu tvoří ty, které se týkají

strany aktiv rozvahy a uznávají se jimi rizika jejich znehodnocení. Druhou skupinu představují ty případy, které se vztahují ke straně pasiv rozvahy a uznávají se jako dluhy podniku.

V jednotlivých položkách aktiv je zakotvena značná míra rizikovosti, a tedy možnost ztráty prostředků do nich investovaných. Rizikovost jednotlivých položek aktiv je však různá. Závisí to na řadě faktorů, např. povaha dané položky aktiv, doba potřebná k její přeměně na peníze, míra citlivosti položky na změny cen, úrokových sazeb, měnových kurzů apod. Znehodnocení aktiv účetnictví řeší prostřednictvím opravných položek nebo odpisů, v nichž jsou příslušné položky aktiv v účetnictví vedeny.

Rizikovost se však promítá i do oblasti pasiv (dluhů). Nejistota budoucího vývoje může vést k tomu, že hodnota dluhů vykázaných v rozvaze nemusí být shodná s částkou, kterou bude podnik v budoucnu potřebovat k jejich úhradě. Závisí na povaze dluhů. U plně prokazatelných dluhů, vyplývajících z uzavřených a plněných smluv, není pochyb o jejich výši i vzniku. Pokud se jedná o dluhy, jejichž vznik a souvislost s daným účetním obdobím jsou nesporné, ale jejich výši nelze k rozvahovému dni zcela přesně určit, řeší se buď pomocí rezerv či dohadných položek pasivních. Dluhy, mající souvislost s daným obdobím, ale jejich samotný vznik i jejich výše jsou problematické, řeší účetnictví pomocí tzv. podmíněných dluhů, tj. takových, jejichž vznik závisí na tom, dojde-li či nikoli k určité události v budoucnu.

Nedostatkem zásady opatrnosti je její obecné a tedy nejednoznačné vymezení. Zásada opatrnosti je zakotvena v různých předpisech, ale přesto neposkytuje tato úprava dostatečně přesný a podrobný návod na její používání. Jde o zásadu, která více odpovídá zájmům vykazující účetní jednotky a jejím věřitelům a méně uspokojuje informační potřeby ostatních uživatelů účetních výkazů. Zásada opatrnosti se dostává do rozporu s některými jinými účetními zásadami. Má-li podnik možnost rozhodnout, které zásadě dá v konkrétním případě přednost, zvolí tu, která jeho záměrům nejlépe vyhovuje.

Není přesně definován její vztah k zásadě věcné a časové shody výnosů a nákladů při zjišťování výsledku hospodaření. Z tohoto důvodu ji lze zneužít k subjektivnímu

ovlivňování výše zjišťovaného výsledku hospodaření ve výsledovce i finančního postavení podniku vykázaného v rozvaze. Uplatňování zásady opatrnosti vede k tendenci minimalizovat výši vykázaných výnosů a aktiv a naopak maximalizovat vykázané náklady a dluhy. To způsobuje asymetrii vykazovaných aktiv a dluhů v rozvaze a zároveň asymetrii vykazovaných nákladů a výnosů ve výkazu zisků a ztrát. Zásada opatrnosti se tak tedy dostává do rozporu s principem aktuálního účetnictví. Podle tohoto principu je výsledek hospodaření za dané účetní období rozdílem mezi dosaženými výnosy a s nimi věcně a časově souvisejícími náklady.

Zásada opatrnosti se v některých případech dostává do rozporu i se zásadou objektivitu. Jedná se o případy, kdy při poklesu cen aktiv je pořizovací cena opouštěna a nahrazována nižším oceněním, např. čistou realizační cenou u zásob, prodejní či jinou formou zpětně získatelné částky u hmotného dlouhodobého majetku apod. Odklon od této zásady má ale kladný přínos pro uživatele účetních informací, protože mu umožňuje získávat reálnější a tedy i užitečnější informace o výši vykázaných aktiv. [10,11]

Princip uplatňování zásady opatrnosti se označuje jako tzv. realizační princip, někdy i jako princip účetního konzervatismu. I přes určitý prostor pro subjektivní ovlivňování výše vykázaných údajů, který zásada poskytuje, se uplatňování realizačního principu považuje za obecně přijatelnou účetní praxi. [10]

Realizační princip vyvolává problém ignorování nerealizovaných zisků v účetních výkazech podniku, vyplývajících z růstu cen aktiv. To může v období výrazného růstu cen vést ke vzniku vysokých tichých rezerv, zatajených v podceněných aktivech. To umožňuje v následujících účetních obdobích vykázat nižší náklady, a tím uměle vylepšovat výši vykázaného výsledku hospodaření.

Realizační princip má za následek, že tzv. zisky z držení aktiv, u nichž došlo během účetního období k růstu tržních cen, se nevykazují v účetním období, kdy vznikají, ale až když příslušná položka aktiv vstupuje do realizace. Vykazovaný výsledek hospodaření je tedy neúplný. [11]

Zásada opatrnosti se uplatňuje v účetních systémech mnoha zemí, ne však ve stejné míře, což má negativní vliv pro srovnatelnost účetních výkazů mezi jednotlivými zeměmi. Větší důraz na uplatnění této zásady je zřejmý v zemích kontinentální Evropy, v menším rozsahu je užívána především v anglicky mluvících zemích. [10]

2.1 Opravné položky

Opravné položky jsou nástrojem ke zrealnění vykazované hodnoty majetku a výsledků hospodaření. Jak již jejich název napovídá, opravují hodnotu majetku vzhledem k nově nastalým skutečnostem. Vyjadřují pouze přechodné snížení hodnoty majetku. Tvoří se v případě, kdy bylo při inventarizaci majetku zjištěno, že jeho skutečná hodnota je nižší než hodnota použitá pro jeho ocenění v účetnictví. Opravné položky se vytvářejí pouze v případech, kdy snížení ocenění majetku v účetnictví není trvalého charakteru nebo není snížení vyjádřeno jiným způsobem. Cílem je evidovat majetek ve skutečné výši, ne v nadhodnocené, a vykázat opatrnější výsledek hospodaření. Opravné položky se tvoří k dlouhodobému majetku, k zásobám, ke krátkodobému finančnímu majetku a k pohledávkám. [3]

Přechodné snížení hodnoty majetku se vyjádří jednak tvorbou opravné položky a zároveň jako náklad běžného období. Takto zaúčtovaný náklad sníží výsledek hospodaření daného roku a přibližuje tak více účetní informace skutečnosti. Majetek je tedy vyjádřen v ocenění, které lépe odpovídá věrnému a reálnému obrazu skutečnosti. V případě rušení opravné položky je třeba zaúčtovat zvýšení hodnoty ve prospěch výnosů za běžné období, což opět navýší ekonomický prospěch. [1]

Opravné položky pro jednotlivé složky majetku se tvoří průběžně nebo k roční účetní uzávěrce, dle rozhodnutí účetní jednotky. Pokud pominou důvody pro snížení hodnoty nebo pokud inventarizace v následujícím období neprokáže jejich opodstatněnost, opravné položky se sníží nebo zruší. [3]

Nesmí se jednat o trvalé snížení hodnoty. Zároveň již nesmí být toto snížení vyjádřeno jiným způsobem. Pokud se na určitý titul snížení hodnoty majetku vytváří rezerva, nelze současně tvořit opravné položky. [3]

V případě dlouhodobého majetku se tvoří opravné položky, pokud je jeho prodejní cena snížena o náklady spojené s prodejem nižší než cena uvedená v účetnictví. [3]

Opravné položky u odpisovaného dlouhodobého majetku, jehož užitná hodnota se běžně snižuje opotřebením, se tvoří v případech, kdy jeho užitná hodnota zjištěná při inventarizaci je výrazně nižší, než je jeho ocenění v účetnictví po odečtení oprav a toto snížení hodnoty nelze považovat za definitivní (trvalé). [7]

Mezinárodní účetní standardy stanovují evidenci pozemků, budov a zařízení v pořizovacích výdajích. Umožňují však přehodnocení na tržní hodnotu majetku k datu sestavení rozvahy. Takový přepočet se musí dělat s dostatečnou pravidelností, aby bylo docíleno co největší shody s ocenění účetním a tržní hodnotou. Toto přecenění má význam zejména při inflaci, kdy se zvyšuje tržní cena majetku. Zvýšená hodnota umožňuje odepsat do účetních období částky potřebné k obnově majetku. České účetní standardy však toto přecenění nepřipouštějí. Tvoření opravných položek na zvýšení hodnoty je zakázáno. Z tohoto důvodu zůstává v našem účetnictví dlouhodobý majetek zpravidla podhodnocen. [1]

Opravné položky k pohledávkám se vytvářejí k pohledávkám za dlužníky v konkurzním a vyrovnacím řízení a k nepromlčeným pohledávkám, a to ve výši stanovené zákonem o rezervách. Výše opravné položky nesmí přesáhnout účetní hodnotu pohledávky. V případech, ve kterých bude opravná položka vytvořena ve výši 100% hodnoty nepromlčené pohledávky, může být tato pohledávka odepsána a opravná položka k ní zrušena, s výjimkou pohledávek za dlužníky v konkurzním a vyrovnacím řízení. Takto odepsaná pohledávka se dále sleduje na podrozvahových účtech s výjimkou těch pohledávek, u kterých došlo k jejich zániku.

Opravné položky k pohledávkám nemusí tvořit účetní jednotky vedoucí účetnictví ve zjednodušeném rozsahu, což u nich nebude posuzováno jako porušení účetní metody oceňování a respektování zásady opatrnosti. To se týká zejména neauditovaných fyzických osob a neziskových organizací.

Opravné položky při vkladu majetku, ke kterému se váží, vstupují do pořizovací ceny cenných papírů či podílů. [7]

2.2 Rezervy

Rezervy upravuje v souladu se zákonem č. 563/1991 Sb. v návaznosti na vyhlášku č. 500/2002 Sb., Český účetní standard č. 004.

Činnosti ekonomického subjektu jsou provázeny rizikem a neurčitostí. Rozhodování je ovlivněno určitým očekáváním budoucího vývoje. Na tomto očekávání je založena tvorba rezerv na neurčité závazky a neurčité náklady. Rezervy vycházejí z předpokladu nepřetržité pokračující činnosti podniku.

Rezervy na neurčité závazky jsou prostředkem k vykázání vlastního jmění a výše majetku, který je schopen krýt oprávněné nároky věřitelů. V pasivech rozvahy se vykazují i takové závazky, u kterých není známa jejich přesná výše a konkrétní datum plnění. I tyto závazky tak zatěžují majetek podniku a budoucí ekonomický prospěch. Přímé vykázání těchto dluhů není možné, protože nejsou konkrétně vymezené, ale je třeba zachytit je v účetnictví, protože jejich existence je prokazatelná.

„Druhou složkou rezerv jsou rezervy na neurčité náklady. Ty vycházejí z priority správného vykázání výsledku hospodaření za dané účetní období. Do výsledovky je třeba zahrnout všechny náklady, které znamenají objektivní spotřebu ekonomického prospěchu a věcně souvisejí s realizovanými výnosy v daném období. Rezervy na neurčité náklady se vykazují v pasivech rozvahy. Představují jakýsi vnitřní závazek podniku vůči sobě. Jejich vykazování v pasivech rozvahy má charakter pomocných bilančních položek, protože jejich hlavní funkcí je přiřadit náklady výsledovky tomu období, ve kterém byly

realizovány věcně příslušející výnosy.“¹ Pokud podnik očekává do budoucna nějaký velký jednorázový náklad, který nepříznivě ovlivní výsledek hospodaření, může na tento náklad předem tvořit rezervu. Podnik si vlastně v průběhu několika let vytváří zdroje na financování tohoto očekávaného nákladu. Pravidelně zahrnuje do nákladů určitou částku, která odpovídá dané potřebě. Rezervy se tedy vytvářejí jako zdroj krytí budoucích rizik, závazků nebo výdajů, u nichž je znám účel, je pravděpodobné, že nastanou, ale není jistá částka a datum, kdy vzniknou.

Rezervy na neurčité závazky a na neurčité náklady jsou položky vykazované v pasivech rozvahy a vyjadřované jako náklady výsledovky běžného období. „Jsou podmíněny dostatečně určitými budoucími aktivitami, ale neurčitými – co do jejich rozsahu a data plnění.“² [3,10]

Rozlišujeme rezervy zákonné, které jsou zohledněny zákonem o daních z příjmů a rezervy ostatní, o jejichž tvorbě rozhoduje účetní jednotka a jejichž tvorba není daňově uznatelná.

Rezervy mají určen buď obecné nebo účelové. Vytvářejí se procentem z určeného základu nebo v absolutní částce.

Tvorba rezerv se účtuje na vrub nákladů, jejich použití, snížení nebo zrušení ve prospěch nákladů. Rezervy podléhají dokladové inventuře, kdy se posuzuje jejich výše a odůvodněnost. Tvorba rezerv se tedy promítne jako snížení účetního zisku. [3]

Zásadu opatrného oceňování může také podnik uplatnit tvorbou tichých rezerv. Jejich tvorbu umožňují zákonem stanovené předpisy pro oceňování, které v určitém případě připouštějí ocenit majetek na principu nejnižší hodnoty a dále ukládají podniku povinnost, aby ke dni sestavení účetních výkazů vzal při ocenění majetku a závazků v úvahu rizika, ztráty a znehodnocení s nimi spojená, pokud jsou mu známy. Tichá rezerva může také vzniknout použitím zrychleného odpisování. Tím se sníží ocenění odepisovaného majetku

¹ BÁČA, J. a kol. *Účetnictví II* Edice vzdělání účetních v ČR, Bilance, 1997

² BÁČA, J. a kol. *Účetnictví II* Edice vzdělání účetních v ČR, Bilance, 1997

a sníží se zisk k rozdělení. Rozdíl mezi takto vykázaným ziskem a ziskem, který by podnik vykázal při lineárním odepisování, představuje tichou rezervu. [2]

„Tiché rezervy tedy vznikají nižším oceněním aktiv než je jejich skutečná cena, vyšším oceněním závazků, zrychlenými odpisy nebo dalšími způsoby, souvisejícími zejména s tím, v jaké výši se v rozvaze uvedou ostatní aktiva a ostatní pasiva, tj. přechodné a dohadné položky.“¹

2.3 Přechodné položky

K přechodným účtům se řadí účty časového rozlišení, kursových rozdílů a účty dohadných položek aktivních a pasivních. Jedná se o položky, které musí být zohledněny při vykazování hodnoty majetku a výsledku hospodaření ke konci účetního období. Tyto položky jsou pouze přechodné, protože se jejich výše nemusí shodovat se skutečnou částkou v době jejich budoucí realizace. Skutečný kursový rozdíl bude záviset na aktuální výši směnného kursu. Položky na dohadných účtech byly pouze odhadnuty na základě předpokladů a dostupných informací, ale tento odhad může být rozdílný se skutečnou budoucí realizovanou hodnotou.

2.3.1 Časové rozlišení

Aby byl dodržen princip aktuálnosti, je třeba, aby byly náklady a výnosy účtovány do období, s nímž věcně a časově souvisejí, tedy v době, kdy se udály, a ne až v době, kdy byla přijata ekvivalentní částka. Účetní případ může být zaúčtován jako časové rozlišení v případě, že známe jeho věcné vymezení, hodnotu, o které účtujeme a období, jehož se týká. Účty časového rozlišení podléhají dokladové inventuře, při nichž se posuzuje jejich výše a odůvodněnost.

Náklady příštích období představují výdaje běžného účetního období, jež se týkají nákladů období příštích, a to jednotlivých konkrétních nákladových položek. Pokud jsou na určitý účel, který bude mít ekonomický dopad až v budoucnu, vynakládány různé náklady (různé

¹ Kovanicová, D.: Abeceda účetních znalostí pro každého, 7. vydání, Polygon, Praha 1997

nákladové druhy), pak budou tyto náklady zachyceny jako komplexní náklady příštích období. Například se může jednat o náklady na výzkum a vývoj, na přípravu a záběh výroby. Zúčtování komplexních nákladů příštích období musí být provedeno do 4 let. Náklady sníží výsledek hospodaření toho účetního období, s nímž věcně a časově souvisí.

Výdaje příštích období představují náklady, jež s běžným účetním obdobím souvisejí, ale výdaj s nimi spojený nebyl dosud uskutečněn. Jedná se např. o nájemné placené pozadu.

Výnosy příštích období představují příjmy běžného období, které věcně patří do výnosů období příštích. Jejich zúčtování se provede až v období, s nímž věcně a časově souvisí a v tomto období tedy zlepší výsledek hospodaření. Příkladem může být nájemné inkasované předem.

Příjmy příštích období jsou částky, které ke dni uzavírání účetních knih nebyly přijaty ani nebyly zúčtovány jako pohledávka, které však časově a věcně s výnosy běžného období souvisí. Může se jednat např. o nevyúčtované provize, jejichž výše je přesně známa. [2]

Časové rozlišení není nutné používat v případech, kdy se jedná o nevýznamné částky a účetní jednotka tím nesleduje záměrnou úpravu výsledku hospodaření, a nebo jde-li o pravidelně se opakující příjmy nebo výdaje, za předpokladu, že se výrazněji neovlivní věcná a časová souvislost nákladů a výnosů. Postup při časovém rozlišení musí účetní jednotka stanovit vnitřní účetní směrnici a nesmí jej každoročně měnit. [5]

2.3.2 Kurzové rozdíly k rozvahovému dni

Kurzové rozdíly vznikají k rozvahovému dni tehdy, eviduje-li účetní jednotka k tomuto dni pohledávky a závazky v cizí měně, které nebyly doposud uhrazeny. Tyto kurzové rozdíly se vyčíslují za účelem reálného vyčíslení hodnoty aktiv a dluhů v účetních výkazech.

Koncem účetního období je tedy třeba přepočítat všechny majetek a závazky evidované v cizí měně podle směnného kurzu platného k rozvahovému dni. Při přepočtu měny, která není obsažena v kurzech devizového trhu vyhlášených Českou národní bankou, se pro

přepočet použije oficiální střední kurz centrální banky příslušné země, popřípadě aktuální kurz mezibankovního trhu k americkému dolaru nebo euru.

Kurzové rozdíly k rozvahovému dni zjištěné na účtech pohledávek a závazků, úvěrů a finančních výpomocí a na účtech finančních investic se účtují ve prospěch finančních výnosů nebo na vrub finančních nákladů. Eviduje-li účetní jednotka k rozvahovému dni pohledávku znějící na částku v cizí měně, která nebyla doposud uhrazena, pak v případě nižšího kurzu k tomuto dni účtuje účetní jednotka o kursovém zisku. Pokud by se jednalo o závazek, pak by se v případě snížení kurzu jednalo o kurzovou ztrátu. [3]

„Kurzové rozdíly z cenných papírů a podílů se při ocenění ke konci rozvahového dne nebo k jinému okamžiku, k němuž se sestavuje účetní závěrka, neúčtují samostatně na příslušné účty nákladů a výnosů, ale jsou součástí ocenění reálnou hodnotou nebo ocenění ekvivalencí, ať je účtována výsledkově nebo rozvahově. Pokud není cenný papír nebo podíl oceněn reálnou hodnotou nebo ekvivalencí, pak se kurzové rozdíly účtují prostřednictvím rozvahových účtů v účtové skupině 41. Pokud není dluhový cenný papír oceněn reálnou hodnotou nebo se podle § 27 zákona reálnou hodnotou neoceňuje, pak se kursový rozdíl účtuje na vrub finančních nákladů a ve prospěch finančních výnosů.“¹

2.3.3 Dohadné položky aktivní a pasivní

Jedná se o položky, které nelze zaúčtovat jako časové rozlišení, protože k rozvahovému dni přesně neznáme jejich výši. Dohadné účty aktivní se používají v případech, které věcně a časově souvisejí s běžným obdobím, ale které nelze zaúčtovat jako pohledávku, protože není známa její přesná výše. Příkladem je pohledávka za pojišťovnou, která v důsledku pojistné události přislíbila peněžní plnění. Dohadné účty pasivní jsou také částky související s běžným obdobím, kdy opět neznáme přesnou výši, a proto je nemůžeme zaúčtovat jako závazky. Jedná se například o nevyfakturované dodávky. [2]

¹ Zákon o účetnictví č. 563/1991 Sb., § 60 odst. 3

3.ZÁSADA A VÝZNAM OCEŇOVÁNÍ MAJETKU A ZÁVAZKŮ

Na zvoleném způsobu oceňování majetku a závazků závisí obsah a vypovídací schopnost prakticky všech finančních veličin v účetnictví zjišťovaných. Bez důkladného zvládnutí problematiky oceňování nelze provádět dobrou finanční analýzu, vyvozovat z ní správné závěry o výkonnosti podniku a nelze samozřejmě ani přijímat správná rozhodnutí. Je třeba rozlišovat použité způsoby oceňování při běžném účtování daných položek aktiv a dluhů oproti jejich ocenění v účetní závěrce, zejména v souvislosti s uplatněním zásady opatrnosti. Zvolený způsob oceňování ovlivňuje celkovou částku aktiv a celkovou výši dluhů, které podnik vykáže ve své rozvaze. Na zvoleném způsobu oceňování závisí i výše základu daně z příjmů, vzhledem k tomu, že zisk vykázaný v účetnictví je výchozím krokem pro zjištění základu této daně. Problémem je skutečnost, že tržní ceny majetku podniku se v důsledku vývoje nabídky a poptávky na příslušných trzích běžně mění. Druhým problémem je měnící se kupní síla peněžní jednotky. [3,11]

3.1 Účetní teorie základních principů oceňování

Pro oceňování lze zvolit některý z následujících principů. Tyto principy lze podle potřeby kombinovat, avšak nesmí se dostat do rozporu se zákonem.

Oceňování v historických cenách

Tento způsob oceňování předpokládá princip pořizovací ceny. Majetek se oceňuje v těch cenách, které byly na jejich pořízení v minulosti vynaloženy. Jsou to ceny, které se vztahují k době, kdy byl majetek pořízován, bez ohledu na současnou hodnotu, proto jsou označovány za historické. Historické ceny se projevují ve formě skutečných pořizovacích cen nebo ve formě skutečných vlastních nákladů. Problémem je rozpor s principem věrného a poctivého obrazu účetnictví. I při respektování zásady historické ceny lze v určitých případech při dočasném snížení hodnoty provést upřesnění formou opravných položek. Dočasné zvýšení hodnoty však podle české legislativy provádět nelze, protože by to bylo v rozporu se zásadou opatrnosti. Předností tohoto oceňování je jeho objektivita a průkaznost, protože skutečná pořizovací cena se dá v naprosté většině případů doložit doklady. [2]

Oceňování v reprodukčních cenách

Reprodukční cena je cena, za kterou bychom pořídili majetek v současnosti. Vychází z existujících ekonomických podmínek, proto vyjadřuje hodnotu reálněji než cena historická. Avšak všeobecné použití reprodukční ceny je prakticky nemožné, protože by bylo třeba pravidelně přeceňovat majetek. Tento způsob oceňování se používá jen v omezených případech, např. u majetku nově zjištěného nebo bezúplatně nabytého. [2] Zisk zjišťovaný v účetnictví založeném na oceňování v běžných reprodukčních cenách vychází z koncepce uchování produkční schopnosti podniku, kdy mírou uchování majetkové podstaty se stává souhrn čistých aktiv podniku. [11]

Princip nižší ceny

Princip nižší ceny je založen na kombinaci historické a reprodukční ceny s uplatněním hlediska opatrnosti. Při oceňování majetku se volí z těchto cen ta, která je nižší. To umožňuje vykázat opatrnější výsledek hospodaření, protože případný zisk se odloží až na dobu prodeje, zatímco ztráta z ocenění se projeví ihned.[2]

Oceňování v předem stanovených cenách

Jedná se o předem stanovené vnitropodnikové ceny, které umožňují sledovat, porovnávat a hodnotit hospodaření jednotlivých vnitropodnikových útvarů. Odchytky od skutečnosti ovlivňují výsledek hospodaření v období jejich vzniku. Tento způsob oceňování vyvíjí tlak na hmotnou zainteresovanost pracovníků jednotlivých útvarů a tlak na hospodárnost. [2]

3.2 Regulace oceňování aktiv a dluhů v účetnictví

Zásadní význam oceňování aktiv a dluhů vyžaduje poměrně přísnou regulaci. Oceňování nelze nechat v pravomoci účetních jednotek, neboť by to vedlo k záměrnému ovlivňování vykazovaných informací podle představ a záměrů vedení účetních jednotek. Regulace probíhá jednak na úrovni národních účetních systémů, dále na úrovni jednotlivých regionálních ekonomických seskupení (např. v rámci zemí Evropské unie). V účetnictví zemí EU je oceňování aktiv a dluhů založeno na principu historických cen. Tato problematika je popsána ve 4. direktivě EU, a to v samostatném oddílu nazvaném Pravidla

oceňování. V souladu s jeho zněním by měly být jednotlivé položky účetní závěrky oceněny podle těchto základních zásad:

- při oceňování brát v úvahu předpoklad nepřetržitého trvání účetní jednotky,
- použité způsoby oceňování musí být v souladu se zásadou konzistence mezi jednotlivými účetními obdobími,
- při oceňování v účetní závěrce je nutno uplatnit zásadu opatrnosti,
- vykazovat všechny náklady a výnosy, které s daným účetním obdobím souvisí, bez ohledu na to, kdy se uskuteční příslušný příjem či platba,
- položky aktiv a dluhů musí být oceněny samostatně,
- počáteční rozvaha účetního období musí být totožná s konečnou rozvahou za předchozí účetní období.

Direktiva však uvádí, že si členské státy EU mohou vyhradit právo odchýlit se od principu oceňování v historických cenách.

Účetnictví ČR je také založeno na principu historických cen. V praxi se prakticky nepoužívá jediný způsob oceňování pro všechny složky majetku. Dle zákona o účetnictví lze použít cenu ve výši vlastních nákladů, pořizovací cenu, reprodukční pořizovací cenu, běžnou (čistou) realizační cenu a jmenovitou hodnotu. Běžnou realizační cenou rozumíme hodnotu, kterou bychom získali prodejem daného aktiva v současnosti po odečtení nákladů s prodejem spojených. Reprodukční cena je naproti tomu hodnota, kterou bychom museli na obdobnou položku aktiv v současnosti vynaložit. Použití jednotlivých druhů cen ukazuje následující tabulka. [3,11]

Tab. 2: Ceny v účetnictví ČR a jejich použití

Oceňovací základna	Použití
Cena ve výši vlastních nákladů	Používá se k ocenění majetku a zásob vytvořených vlastní činností.
Pořizovací cena	Vyjadřuje historické náklady na pořízení majetku a zásob. Je tvořena cenou pořízení a vedlejšími pořizovacími náklady.
Reprodukční pořizovací cena	Cena, za kterou by byl majetek pořízen v době, kdy se o něm účtuje. Používá se pro ocenění majetku nově zjištěného nebo bezúplatně nabytého. Slouží rovněž k ocenění dlouhodobého nehmotného majetku vytvořeného vlastní činností v případě, kdy vlastní náklady jsou vyšší než tato cena.
Běžná realizační cena	Touto cenou se ocení zásoby na základě zjištění, že jejich prodejní cena snižená o náklady spojené s jejich případným prodejem je nižší než jejich účetní ocenění.
Jmenovitá hodnota	Slouží k ocenění peněžních prostředků, cenin, pohledávek a závazků a je to hodnota uvedená na příslušném aktivu či pasivu.

Zdroj: KOVANICOVÁ, D. Poklady skryté v účetnictví, Díl 1. Jak porozumět účetním výkazům EU, IAS, US GAAP, ČR, 6. vyd., Praha: Polygon 2001, ISBN 80-7273-047-9

KOVANICOVÁ, D. *Finanční účetnictví v kontextu současného vývoje*, 1. vyd., Praha: Polygon 1997, ISBN 80-85967-51-0

Výrazná je i regulace celosvětová, která je důsledkem stále se rozšiřující globalizace. Základním nástrojem celosvětové regulace je tzv. Koncepční rámec pro sestavování a předkládání účetních výkazů, který představuje teoretické východisko pro zpracování a vyhlásování mezinárodních účetních standardů. Následující tabulka uvádí přehled oceňovacích základů dle IAS a jejich použití.

Tab. 3: Způsoby oceňování dle IAS a použití jednotlivých cen

Oceňovací základna	Použití
Historická cena (pořizovací)	<p>Aktiva se oceňují v částkách, které byly na jejich získání vynaloženy v době pořízení. Vychází z toho, že operace, o nichž se účtuje, se již uskutečnily a že jejich finanční důsledky jsou v době vzniku objektivně měřitelné a dostatečně průkazné.</p> <p>Dluhy se evidují v částce přijatého prospěchu získaného výměnou za závazek.</p>
Běžná reprodukční cena	<p>Aktiva podniku se oceňují v peněžních částkách, které by bylo třeba vynaložit v případě, že by se stejná aktiva pořizovala v současnosti. Vychází ze současných tržních podmínek.</p> <p>Dluhy se vedou v nediskontované částce peněz, která by byla běžně požadována jako úhrada závazku.</p>
Běžná realizační hodnota	<p>Aktiva jsou oceňována v peněžních částkách, které by bylo možno získat v současnosti řádným prodejem, po odečtení nákladů s prodejem spojených.</p> <p>Dluhy se oceňují běžnou hrazenou hodnotou, tou je nediskontovaná částka peněz, kterou by podnik podle očekávání za normálních podmínek vynaložil na úhradu dluhu.</p>
Současná hodnota	<p>Aktiva jsou oceňována v současné diskontované hodnotě budoucích čistých peněžních příjmů, které daná položka aktiv v budoucnu podle očekávání přinese.</p> <p>Dluhy se vedou v současné diskontované hodnotě budoucích čistých peněžních výdajů, které budou podle očekávání požadovány k úhradě dluhů.</p>

Zdroj: KOVANICOVÁ, D. *Koncepční rámec světově uznávaných standardů – inspirace pro tvorbu Českých účetních standardů* [online]. [cit. 28.4.2006]. Dostupné z <http://nb.vse.cz/fak1/cefius/Obcasnik2/Dokumenty/Kovanicova.doc>

Při výběru vhodné oceňovací základny je nutno dbát na to, aby uspokojovala potřeby uživatelů účetních informací. Uživatelé vyžadují spolehlivé informace, tzn. takové, které nezkresleně a pravdivě vyjadřují skutečnosti které mají zobrazovat, jsou průkazné a ověřitelné. Při volbě oceňovací základny je dále vhodné posoudit pracnost spojenou s jejím použitím, srozumitelnost informací zjištěných při použití konkrétní základny apod. [10]

3.3 Zhodnocení výhodnosti jednotlivých oceňovacích základen

Ocenění v historických cenách je objektivní, a díky principu dokladovosti také průkazné a zjišťované informace jsou snadno ověřitelné. Tento princip dále zajišťuje průkaznější ochranu kapitálu svěřeného účetním jednotkám jejich vlastníky nebo věřiteli. Kapitál je soukromými investory svěřován do správy profesionálních manažerů za předpokladu, že při jeho produktivním využívání v podnikatelské činnosti bude ochráněn před rozkrádáním, zpronevěrou, zneužitím atd. Historické ocenění zajišťuje uchování minimální výše aktiv nutných k zajištění finančních nároků věřitelů pro případ, že nebudou podnikem uhrazeny dobrovolně. Tento způsob oceňování je vhodný pro vnitřní kontrolu. Umožňuje srovnávat plánované výsledky se skutečně dosaženými. Průkaznost a ověřitelnost údajů má zásadní význam i pro daňové účely, protože snižuje možnost daňových úniků. Oceňování v historických cenách má i řadu nedostatků. Např. nebere v úvahu změny v tržních cenách konkrétních položek aktiv, které podnik vlastní, ani změny v kupní síle používané peněžní jednotky. Tyto dva faktory existují v ekonomické realitě tržního podniku, ale v různých obdobích se projevují v jiné intenzitě. Historické ceny dále nezohledňují podmínky a faktory, které budou na činnost podniku působit. Avšak vlivem inflace a měnících se tržních podmínek cena ztrácí svoji objektivitu. Tento problém je nejvýraznější u dlouhodobých aktiv. Oproti tomu reprodukční cena zohledňuje současné tržní podmínky, je tedy reálnější. Základní předností běžných reprodukčních cen je to, že lépe vyjadřují reprodukční schopnost podniku, tj. jeho schopnost jako nepřetržitě fungující ekonomické jednotky. Avšak prakticky nelze tento způsob používat pro oceňování veškerého majetku, protože by to vyžadovalo neustálé přeceňování jeho jednotlivých složek. Obdobné je to u běžné realizační tržní hodnoty, která také vychází z tržních podmínek, ale i její použití je pro veškeré položky majetku nerealizovatelné. Touto cenou se oceňuje majetek až na základě zjištění, že jeho prodejní cena, snížená o náklady s prodejem spojené, je nižší než

jejich účetní ocenění. Uplatňuje se pro dodržení zásady opatrnosti. Jako nejvhodnější oceňovací základna pro oceňování aktiv se teoreticky jeví současná hodnota, neboť ukazuje budoucí ekonomický přínos, který se ve své konečné podobě projeví jako přírůstek peněz či jejich ekvivalentu. [1,11]

3.4 Oceňování jednotlivých složek majetku a závazků

Účetní jednotky v ČR jsou povinny oceňovat majetek a závazky způsoby stanovenými § 24 Zákona o účetnictví č. 563/1991 Sb. Majetek a závazky se oceňují k okamžiku uskutečnění účetního případu nebo ke konci rozvahového dne nebo k jinému okamžiku, k němuž se účetní závěrka sestavuje. Nelze-li ocenit jednotlivé složky majetku samostatně, lze je ocenit jako soubor majetku. K této situaci může dojít například při koupi podniku nebo i při koupi dlouhodobého majetku s náhradními díly, pokud nejsou ceny stanoveny ani v kupní smlouvě ani ve faktuře.

Veškeré položky v účetnictví musí být podle zákona o účetnictví oceněny v jednotkách národní měny. Některé položky mohou být vyjádřeny i v cizí měně, v tom případě se musí provést přepočet na národní měnu.

Oceňování dlouhodobého majetku

Dlouhodobý majetek lze evidovat v pořizovací ceně, ve výši vlastních nákladů nebo v reprodukční pořizovací ceně. Pořizovací cena se používá pro evidenci majetku pořízeného externě a to za úplatu. Pořizovací cena je cena, za níž byl dlouhodobý majetek pořízen, a náklady s jeho pořízením související. K ocenění majetku ve výši vlastních nákladů účetní jednotka přistupuje, byl-li majetek pořízen nebo vyroben ve vlastní režii. V tomto případě je však třeba porovnat ocenění ve vlastních nákladech s reprodukční pořizovací cenou, což je cena, za kterou by byl majetek pořízen v době, kdy se o něm účtuje. Majetek se ocení nižší cenou. Reprodukční pořizovací cena se dále používá k ocenění dlouhodobého majetku nabytého darováním, k ocenění majetku nově zjištěného, majetku vloženého, který není oceněn podle společenské smlouvy, majetku pořízeného směnou, pokud ve smlouvě není cena sjednána a dlouhodobého hmotného majetku bezúplatně pořízeného z finančního leasingu. [3]

Protože se dlouhodobý majetek (vyjma pozemků) v průběhu doby používání opotřebovává, snižuje se jeho hodnota. Aby splňovalo účetnictví podmínku věrného zobrazení skutečnosti, je třeba toto znehodnocení v účetních výkazech zachytit. Za tímto účelem se používají odpisy. Avšak odpis je v účetnictví pouze peněžním odhadem částky, o niž se hodnota majetku za dané období snižuje.

Účetní odpisy rozkládají náklady vyvolané opotřebením majetku do jednotlivých účetních období podle předpokládané doby jeho používání. Odpisem se také rozumí část hodnoty dlouhodobého majetku, která vstoupila do hodnoty výrobků, které byly na tomto zařízení vyrobeny. Protože není možné stanovit přesnou výši opotřebením dlouhodobého majetku za účetní období, bylo vyvinuto několik metod pro stanovení výše odpisů. Nejčastěji se používá metoda lineárního odepisování nebo metoda zrychleného odepisování. Jedná se o metody, které jsou závislé na době použitelnosti. Lineární odpisy rozkládají odpisovou základnu rovnoměrně po celou dobu ekonomické životnosti majetku. Lineární metoda je jednodušší a výhodou je i fakt, že v počátečních letech se vykazuje vyšší hospodářský výsledek než při použití zrychlených odpisů. Zrychlené odpisy (degresivní) umožňují odepsat majetek rychleji než lineární metoda. Metoda je degressivní, protože roční odepisovaná částka se postupně snižuje. Dále se používá metoda odepisování na základě výkonu. Nejprve se stanoví celkový počet jednotek výkonu za dobu životnosti a následně se stanoví podíl pořizovací ceny na jednotku výkonu. Odpisy v jednotlivých letech jsou pak nesterajně vysoké a liší se v závislosti na skutečném počtu vyrobených jednotek. Metoda odepisování nemusí být stanovena pro všechny dlouhodobý majetek shodná, ale v průběhu používání majetku a jeho odepisování ji nelze měnit.

Hodnota dlouhodobého majetku se může v průběhu jeho používání i zvýšit, a to z důvodu technického zhodnocení. Technickým zhodnocením se rozumí modernizace nebo rekonstrukce daného majetku, zvýšení jeho kapacity, efektivnosti, prodloužení doby užitečnosti apod. [1]

Oceňování zásob

Běžný způsob oceňování v historických cenách, tedy ve skutečných pořizovacích cenách, je obtížně aplikovatelný na zásoby. Problémem jsou měnící se tržní podmínky, konkrétně

mění se cena obdobných zásob po dobu jejich uskladnění. Přírůstky zásob na sklad v pořizovací ceně jsou snadno zjistitelné z faktury, problém nastává až při výdeji zásob do spotřeby. Otázkou je, v jaké ceně úbytek zásob zachytit. Proto bylo vytvořeno několik oceňovacích technik pro oceňování zásob stejného druhu, které umožňují zachování principu historické ceny.

1.) Oceňování ve skutečných pořizovacích cenách

Oceňování ve skutečných pořizovacích cenách lze uplatnit při ručním vedením účetnictví u zásob, jejichž cena se po dlouhou dobu nemění. Například má-li podnik dlouhodobou smlouvu s dodavatelem.

1.a) Oceňování v průměrných cenách

Průměrné ceny se zjišťují váženým aritmetickým průměrem z pořizovacích cen jednotlivých nákupů, přičemž jako váhy se použijí množství zásob v jednotlivých dodávkách. Průměrná cena zásob na skladě se vypočítává v určitých intervalech nebo po každé dodávce zásob. V této ceně se potom zachycují úbytky zásob ze skladu.

1.b) Technika FIFO

V překladu znamená tato technika „první do skladu, první ze skladu“. Tedy zásoba, která přišla do skladu jako první, odtud také první odchází, ovšem nemusí to tak být prakticky, jen co se ocenění týče. Spotřeba je tedy vždy oceněna cenou nejstarší skladované dodávky. Pro tuto techniku je třeba mít zaznamenáno pořadí dodávek a jejich ceny.

1.c) Technika LIFO

V překladu znamená „první do skladu, poslední ze skladu“. Tato metoda by byla výhodná při rostoucích cenách zásob. Do spotřeby by se pak zahrnovaly vyšší částky, na skladě by zůstávaly starší zásoby oceněné nižší cenou. Ale pro vykazování hodnoty aktiv v případě rostoucích cen je tato technika nevýhodná, protože jsou aktiva evidována v podhodnocené výši, což vede i k podhodnocení vykazovaného výsledku hospodaření. Technika LIFO není v ČR povolena.

2.) Oceňování pevnou skladovou cenou

Pro zjednodušení je podnikům umožněno, aby si stanovily pevnou skladovou cenu, v níž budou zásoby na skladě evidovat. Rozdíl mezi touto pevnou cenou a skutečnou pořizovací cenou se pak účtuje na samostatný analytický účet a při spotřebě se z tohoto účtu odečítá poměrná část. [2,3]

Oceňování pohledávek

Pohledávky lze ocenit jmenovitou hodnotou, pořizovací cenou nebo reálnou hodnotou. Pořizovací cena se používá při nabytí pohledávky za úplatu nebo vkladem. Součástí jsou přímé náklady s pořízením související. Reálnou hodnotou se oceňují pohledávky, které účetní jednotka nabyla a určila k obchodování. Jmenovitou hodnotu a pořizovací cenu lze v případě dočasného rozdílu od tržní hodnoty korigovat opravnou položkou.

Nejedná-li se o opravné položky k pohledávkám za dlužníky v konkursním řízení, nesmí věřitel tvořit opravné položky k pohledávkám, jestliže má k dlužníkovi současně splatné závazky, neprovede vzájemný zápočet pohledávek a závazků. [3]

Oceňování závazků

Závazky lze oceňovat výhradně jmenovitou hodnotou. Účetní jednotka je povinna postupovat podle zásady opatrnosti a při inventarizaci posoudit skutečný a účetní stav závazků. Pokud se zjistí, že hodnota závazků je jiná než jejich výše v účetnictví, uvedou se závazky v účetnictví v tomto zjištěném ocenění. [3]

Oceňování finančního majetku

Peněžní prostředky a ceniny se oceňují jmenovitou hodnotou. Nelze k nim vytvářet opravné položky. Cenné papíry a podíly se k okamžiku uskutečnění účetního případu oceňují pořizovací cenou. Součástí této pořizovací ceny jsou přímé náklady s pořízením související, ale nejsou to náklady spojené s držbou cenného papíru ani úroky z úvěrů poskytnutého na nákup cenných papírů.

Jde-li o cenné papíry určené k obchodování nebo jsou-li cenné papíry dlouhodobým majetkem, pak se k rozvahovému dni oceňují reálnou hodnotou, s výjimkou:

- cenných papírů držených do splatnosti,
- dluhopisů pořízených v primárních emisích neurčených účetní jednotkou k obchodování,
- cenných papírů představujících účast s rozhodujícím vlivem (cenné papíry „dceřiného podniku“),
- cenných papírů představujících účast s podstatným vlivem (cenné papíry „přidruženého podniku“),
- cenných papírů emitovaných účetní jednotkou.

Reálná hodnota je podle zákona o účetnictví chápána jako a) tržní hodnota, b) ocenění kvalifikovaným odhadem nebo posudkem znalce nebo c) ocenění stanovené podle zvláštních předpisů. Upřednostňuje se ocenění tržní hodnotou a další dva způsoby jsou náhradními, přičemž aplikace zvláštních předpisů je až poslední možností. Avšak použije-li účetní jednotka pro ocenění cenných papírů k rozvahovému dni reálnou hodnotu, přičemž tržní hodnota je vyšší než hodnota účetní, pak ale dojde k porušení zásady opatrnosti, která velí oceňovat aktiva nižší z možných hodnot. [3,8]

3.5 Oceňování majetku a závazků vyjádřených v cizí měně

Účetní jednotky jsou povinny vést účetnictví v peněžních jednotkách české měny. Majetek a závazky vyjádřené v cizí měně podle § 24 odst. 6 Zákona o účetnictví č. 563/1991 Sb. přepočítávají účetní jednotky na českou měnu kurzem devizového trhu vyhlášeným Českou národní bankou, a to k okamžiku ocenění, tzn. k okamžiku uskutečnění účetního případu nebo případně ke dni účetní závěrky, jedná-li se o pohledávky nebo závazky, které nebyly k tomuto dni uhrazeny. Přepočítává-li účetní jednotka hodnotu majetku nebo závazků k okamžiku uskutečnění účetního případu, může použít pro přepočet cizí měny na českou tzv. pevný kurs, kterým se rozumí kurs stanovený vnitřním předpisem účetní jednotky na základě kursu devizového trhu vyhlášeného Českou národní bankou, používaný účetní jednotkou po předem stanovenou dobu. Stanovená doba nesmí přesáhnout účetní období. Při používání pevného kursu může účetní jednotka tento kurs

změnit svým vnitřním předpisem i v průběhu stanovené doby. V případech vyhlášení devalvace i revalvace české koruny musí být pevný kurs změněn vždy.

Jedná-li se o přepočet částek vyplývajících ze zúčtovacích vztahů, pak ke dni úhrady závazku nebo inkasa pohledávky se musí tato částka přepočítat aktuálním kursem vyhlášeným Českou národní bankou a vzniklý rozdíl mezi evidovanou hodnotou a skutečně realizovanou hodnotou zaúčtovat jako kursový zisk či ztrátu.

Při přepočtech měny, která není obsažena v kursech devizového trhu vyhlášených ČNB, se pro přepočet použije oficiální střední kurs centrální banky příslušné země, popřípadě aktuální kurs mezibankovního trhu k americkému dolaru nebo euru.

4. TYCO ELECTRONICS EC

Společnost Tyco Electronics EC Trutnov s.r.o. je součástí nadnárodního koncernu Tyco International Ltd., který vyrábí, prodává, instaluje a udržuje výrobky a systémy zahrnující elektroniku, zabezpečovací a protipožární ochranné systémy, zdravotnické prostředky a nástroje, plasty a lepidla a systémy řízení kontinuálních procesů. Společnost operuje ve více než 100 zemích světa a zaměstnává téměř 260.000 pracovníků.

Trutnovské Tyco vyrábějící široké spektrum elektrotechnických výrobků v provozech v centru Trutnova a od roku 2003 také v Poříčí je součástí skupiny Tyco Electronics již od roku 1999. Plně automatizované montážní linky komunikačních a síťových relé, poloautomatizované a ruční výroby konektorů, ruční montáže speciálních odporů a tisk štítků různými technologiemi se nacházejí ve výrobním areálu v centru. Konkurenční výhodou firmy je vlastní výroba lisovaných plastových a sekaných kovových prvodílů a nástrojárna schopná konstruovat a vyrábět nástroje a jed nouúčelové stroje, moduly a celé výrobní linky. Provoz v Poříčí je orientován na plastikářské technologie. Vedle výroby drátů pro automobilový průmysl se specializuje na výlisky z materiálů s tvarovou pamětí pro kabelové systémy dopravních prostředků a strojů a vysokonapěťové rozvodné sítě. Od roku 2005 nově doplňují sortiment plastové identifikační prvky pro kabeláže. V současné době probíhající výstavba druhé poříčské výrobní haly bude základem dalšího rozšíření výrob ochranných prvků pro kabeláže a kabelů.

Neustále se zlepšující strategickou pozici Trutnova v rámci Tyco Electronics potvrzuje vývoj počtu pracovních míst. Současnými 900 zaměstnanci se řadí Tyco mezi největší zaměstnavatele v regionu. O dynamice vývoje svědčí nárůst počtu pracovníků o 300 za poslední dva roky. Umožnily to převody výrob z Anglie, Španělska, Rakouska, Německa a Irska úspěšně realizované v letech 2003 až 2005. Díky jim se podařilo zvýšit obrát z 900 mil. Kč v roce 2003 na více než 2 mld. Kč v obchodním roce 2005. Podle plánu, jež počítá s rozvojem současných výrob a novými náročnými projekty, překročí obrát v roce 2006 hodnotu 3 mld. Kč.

Spektrum zvládnutých high-tech technologií, výrobků a profesí je velmi široké a je dobrým základem budoucího vývoje firmy, jež si upevňuje strategickou pozici v rámci mateřské divize jako druhý největší závod v celé Evropě.

Obdobně pestrá jako výrobní sortiment je také historie trutnovské společnosti, která jako právní subjekt existuje již třináct let. Výrobní činnost zahájila po úspěšném završení privatizačního projektu bývalého státního podniku ZPA Trutnov již v lednu 1993 jako Siemens Elektropřístroje s.r.o. Po Siemens AG v Německu založila dvě dceřinné společnosti, které se po odprodeji v roce 1999 staly základem nových trutnovských firem Siemens Nízkonapěťová spínací technika a Infineon Technologies. Sama společnost pak po integraci do Tyco International změnila svoje jméno na dnešní Tyco Electronics EC Trutnov s.r.o. a stala se součástí korporace s centrálou v USA.

5. UPLATNĚNÍ ZÁSADY OPATRNOSTI SPOLEČNOSTÍ TYCO ELECTRONICS

Základní funkcí účetnictví je poskytovat pravdivý a věrný obraz o finanční a majetkové situaci podniku, a tedy oceňovat aktiva a dluhy opatrně, brát zřetel na případná rizika a vykazovat opatrnější výši zisku. V účetních výkazech se tak promítnou pouze výnosy, které byly k okamžiku sestavování výkazů realizovány, avšak na druhé straně se v nich musí objevit i ty ztráty, u nichž nebyla k okamžiku sestavování výkazů přesně známa jejich výše. Všechny tyto zákonitosti v sobě obsahuje princip věrného zobrazení skutečnosti a s ním související zásada opatrnosti. Účetní jednotka musí tuto zásadu respektovat a přizpůsobit účetní aktivity jejím podmínkám.

Účetní jednotka, zohledňující zásadu opatrnosti, se tedy chová obezřetně, a to i proto, že si je vědoma rizikovosti svých aktiv. Rizikovost znamená pro podnik určité nejistoty. Vedení podniku musí dobře rozmýšlet své investice a zvažovat návratnosti částek, které byly investovány do jednotlivých aktiv. Např. při pořizování dlouhodobého majetku věří, že se mu náklady vynaložené na nákup vrátí v tržbách za prodané výrobky, avšak stoprocentní jistotu nemá. Může se stát, že dojde k poklesu poptávky po výrobcích, k jejichž výrobě se tento majetek použil, to povede k poklesu jejich prodejní ceny a sníží se hodnota tržeb.

Za účelem dodržování zásady opatrnosti tvoří účetní jednotka opravné položky a rezervy a účtuje o přechodných položkách.

5.1 Opravné položky

Opravné položky jsou jedním z nejdůležitějších účetních nástrojů, které účetní jednotka používá ke zrealnění účetních výsledků a tedy k vyjádření zásady opatrnosti ohledně aktuální hodnoty jejího majetku. Opravují hodnotu majetku vzhledem k novým okolnostem nebo skutečnostem. Jedná se o dočasné snížení hodnoty majetku. Účetní jednotka tvoří opravné položky k dlouhodobému hmotnému majetku, k zásobám, k finančnímu majetku a k pohledávkám.

Účetní jednotka firmy Tyco Electronics EC má stanovena pravidla pro tvorbu a rušení opravných položek ve svých vnitřních účetních směrnících, což usnadňuje práci odpovědným pracovníkům a vymezuje jejich jednoznačný přístup k dané problematice. Účetní směrnice vychází z ustanovení § 55 vyhlášky č. 500/2002 Sb., kde je stanoven postup tvorby a použití opravných položek. Postup účtování o opravných položkách stanovuje Český účetní standard pro podnikatel č. 005 – Opravné položky. V § 55 odst. 1 vyhlášky č. 500/2002 Sb. se uvádí, že opravné položky se tvoří tehdy, bylo-li inventurou prokázáno přechodné snížení hodnoty konkrétního majetku, a to snížení dostatečně významné z pohledu účetní jednotky. Je třeba prověřit, zda již nebylo znehodnocení vyjádřeno jiným způsobem, například prostřednictvím reálné hodnoty. Opravnou položku nelze tvořit v případě, že se jedná o majetek, k němuž je tvořena rezerva. U dlouhodobého hmotného majetku se opravné položky tvoří pouze tehdy, kdy je užitná hodnota zjištěná při inventarizaci výrazně nižší než ocenění v účetnictví po zohlednění opravek k majetku a pokud toto snížení ocenění nelze považovat za snížení trvalého charakteru. Vyhláška dále stanoví, že opravné položky nesmějí mít aktivní zůstatek a není možné je tvořit na zvýšení hodnoty majetku.

Firma Tyco Electronics EC tvoří opravné položky k zásobám, které jsou zastaralé, nadbytečné nebo již nepoužitelné. Zastaralé zásoby jsou takové, které jsou po delší dobu uskladněny, aniž by byly použity a není možné je přizpůsobit např. nové technologii, současným požadavkům zákazníků apod. Nadbytečné zásoby představují přebytek nad poptávkou. Podmínkou pro tvorbu opravné položky je evidovat tyto zásoby po dobu delší než 12 měsíců.

Nadbytečné zásoby a zásoby zastaralé nebo provozu neschopné jsou oceňovány očekávanou čistou realizační hodnotou. Běžnou realizační cenou rozumíme hodnotu, kterou bychom získali prodejem daného aktiva v současnosti po odečtení nákladů s prodejem spojených. Čistá realizační hodnota se zjistí po odečtení opravné položky, která je vypočtena na základě principu stanoveného příslušnou účetní směrnicí. Zásoby zastaralé nebo provozu neschopné jsou identifikovány na základě inventarizace. Nadbytečné zásoby se zjistí na základě doby jejich evidence. Dle vnitřní účetní směrnice je třeba nejprve vykalkulovat spotřebu jednotlivých druhů zásob za posledních 12 měsíců a aktuální stav tohoto majetku na skladě. Od aktuálního stavu se odečte spotřebované množství za

posledních 12 měsíců a zjištěná částka se vynásobí příslušným procentem, touto účetní směrnicí stanoveným.

Tab. č. 4: Princip tvorby opravných položek

DOBA UPLYNULÁ OD POSLEDNÍ SPOTŘEBY	MAJETEK, K NĚMUŽ SE TVORBA OPRAVNÉ POLOŽKY VZTAHUJE	STANOVENÉ PROCENTO
0-6 měsíců	Zásoby držené v nadbytečnosti po dobu posledních 12 měsíců (= stav – spotřeba)	25%
7-12 měsíců	Zásoby držené v nadbytečnosti posledních 12 měsíců (= stav – spotřeba)	100%
13-18 měsíců	Veškeré zásoby	100%
19 měsíců a více	Veškeré zásoby	100%

Zdroj: Vnitřní účetní směrnice společnosti Tyco Electronics EC

Uvedený propočet lze ukázat na jednoduchém příkladu. Stav určitých zásob je evidován v hodnotě Kč 100,-. Jeho spotřeba za 12 měsíců byla vykázána ve výši Kč 80,-. Tento majetek byl naposledy užíván před 5 měsíci. Rozdíl mezi stavem zásob a výší spotřeby těchto zásob je Kč 20,-. Tento majetek splňuje kritéria první skupiny výše uvedené tabulky, proto se k němu může vytvořit opravná položka ve výši 25%. Bude se tedy počítat 25% z částky Kč 20,-, což je Kč 5,-. Kdyby byl majetek používán naposledy např. před 15 měsíci, bude se tvořit opravná položka ve výši 100%, což je Kč 100,-.

Výjimka platí pro podniky společnosti, které užívají systém SAP. Ty mohou využít tzv. coverage method, jejíž princip ukazuje následující tabulka.

Tab. č. 5: Princip tvorby opravných položek na základě coverage method

Stav majetku	Procento pro tvorbu rezervy
Všechn majetek přebytečný po 1 rok užívání	50 %
Všechn majetek přebytečný po 2 roky užívání	100 %

Zdroj: Vnitřní účetní směrnice společnosti Tyco Electronics EC

Tvorba opravné položky se účtuje na vrub příslušného účtu nákladů a ve prospěch příslušného účtu opravných položek v účtových skupinách 09,19 nebo 39 podle toho, ke kterému majetku se opravná položka váže. Rozpouštění či snižování se účtuje na vrub příslušného účtu opravných položek. Příslušný účet nákladů tak vyjadřuje při uzavírání účetních knih celkovou změnu stavu opravných položek za účetní období. Jak je patrné ze způsobu účtování, tento nákladový účet může mít zůstatek na straně DAL a ve výkazu zisku a ztráty může být tato nákladová položka vykázána se záporným znaménkem – což by vyjadřovalo, že v daném účetním období rozpouštění či snižování opravných položek převýšilo jejich tvorbu v příslušné oblasti.

Opravné položky podléhají inventarizaci, při níž se ověřuje účelnost a oprávněnost jejich tvorby a přiměřenost jejich výše. Zpravidla se jedná o inventuru dokladovou.

5.1.1 Prezentace opravných položek v účetní závěrce

Výše opravných položek zajímá mnohé uživatele účetních výkazů, protože jejich výše významně ovlivňuje výsledek hospodaření a majetkovou strukturu podniku. Z hlediska prezentace v účetní závěrce vystupují proto opravné položky samostatně jako korekce snižující původní účetní ocenění na aktuální úroveň, která vychází z odborného posouzení. Opravné položky snižují účetní hodnotu konkrétního majetku, k němuž jsou tvořeny. V rozvaze se uvádí samostatně výše aktiv podle jednotlivých druhů neupravená o opravné položky, zvláště se vyjádří výše opravných položek, které se k daným aktivům váží (položka korekce) a nakonec výsledná účetní hodnota aktiv snižená o opravnou položku. Ve výsledovce se vykazuje pouze výsledná změna stavu všech opravných položek za dané účetní období, v členění na provozní a finanční. Významnost opravných položek si žádá i jejich rozbor v příloze účetní závěrky.

5.1.2 Opravné položky v členění na účetní a daňové

Důležité je rozlišovat opravné položky účetní a daňové. Tvorba, existence ani rušení účetních opravných položek nemá žádný přímý vliv na základ daně. Základ daně ovlivňují daňově uznatelné opravné položky. Problémem je, že vlastně i z výnosů z dodávek výrobků, zboží nebo služeb, které odběratelé neuhradili, musí podnik vypočíst a odvést daň z příjmů. Důležitá totiž není ani tak úhrada jako samotný vznik pohledávky a výnosu. Ke zmírnění negativních dopadů neuhrazených pohledávek umožňuje zákon o rezervách tvorbu zákonných daňově uznatelných opravných pohledávek ke sporným pohledávkám a dále pak odpis nedobytných pohledávek. Ztrátu z neuhrazené pohledávky to sice podniku nijak nekompensuje, ale alespoň se tato ztráta neprohlubuje o celou daňovou povinnost z této pohledávky vyplývající. Zpravidla však tvorba těchto opravných položek podniku výraznější úsporu na dani nepřinese. Daňově uznatelné opravné položky se tvoří dle ustanovení §8 zákona o rezervách č. 593/1992 Sb. pro zjištění základu daně k pohledávkám, které se staly z objektivních důvodů pochybnými. Jedná se o pohledávky za dlužníky v konkursním a vyrovnacím řízení. Tvorba daňově uznatelných opravných položek je umožněna k pohledávkám splatným po 31. prosinci 1994. Opravné položky se tvoří určitým procentem z neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky, pokud od konce sjednané lhůty splatnosti pohledávky uplyne určitý počet měsíců. Pokud je tato lhůta delší než 6 měsíců, lze tvořit opravné položky až do výše 20% z neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky. Jedná-li se o dobu delší než 6 měsíců, pak lze dle zákona o rezervách tvořit vyšší opravné položky, což ukazuje následující tabulka.

Tab. č. 6: Výše tvorby zákonných opravných položek k pohledávkám

Doba, která uplynula od lhůty splatnosti pohledávky	Procento stanovené pro tvorbu opravné položky
Delší než 12 měsíců	33 % neuhrazené hodnoty pohledávky
Delší než 18 měsíců	50 % neuhrazené hodnoty pohledávky
Delší než 24 měsíců	66 % neuhrazené hodnoty pohledávky
Delší než 30 měsíců	80 % neuhrazené hodnoty pohledávky
Delší než 36 měsíců	100 % neuhrazené hodnoty pohledávky

Zdroj: BULLA, M. Účtování o nedobytných pohledávkách. Účetnictví v praxi. Praha: ASPI, 2005, roč.9, č. 10, s. 26-27

Podle novely zákona o rezervách, platné od 1. 1. 2006, lze v případě, kdy hodnota nepromlčené pohledávky v okamžiku jejího vzniku nepřesáhne Kč 30.000,-, může poplatník tvořit opravnou položku až do výše 100% její neuhrazené rozvahové hodnoty bez příslušenství, aniž by bylo nutné tuto pohledávku řešit soudně. Pro využití této možnosti však musí být splněny všechny následující podmínky:

- poplatník nesmí k pohledávce tvořit opravnou položku podle jiných ustanovení zákona o rezervách,
- nesmí se jednat o pohledávky za akcionáři, společníky, nebo pohledávky mezi spojenými osobami,
- od konce sjednané lhůty splatnosti pohledávky uplynulo nejméně 12 měsíců,
- ke dni tvorby opravné položky nepřesahuje u poplatníka celková hodnota pohledávek bez příslušenství vzniklých vůči témuž dlužníkovi, u nichž uplatňuje výše uvedený postup, částku Kč 30.000,-.

Může se stát, že se pohledávka stane nedobytnou. Za nedobytné se považují takové pohledávky, kdy dlužník není schopen nebo nechce uhradit dlužnou částku věřiteli. Mnohdy se ani nevyplatí tyto pohledávky vymáhat, protože náklady s tím spojené by nakonec mohly převýšit samotnou dlužnou částku. Pro účetní vypořádání se s těmito pohledávkami má účetní jednotka dvě možná řešení, a to tvorbu opravné položky nebo odpis pohledávky. Odpis pohledávky představuje na rozdíl od opravných položek trvalé snížení hodnoty, a to promítnutím takto odepsané částky do nákladů. Ovšem jednorázový odpis takovéto pohledávky je možný pouze výjimečně, zpravidla je nutné po určitou dobu tvořit opravnou položku k pochybné pohledávce a teprve po určité době ji odepsat jako nedobytnou.

Podmínky pro umožnění odpisu nedobytné pohledávky:

Podmínky pro umožnění odpisu nedobytné pohledávky stanovuje zákon o rezervách. Podle tohoto zákona lze odpis provést pouze u pohledávky, která byla při jejím vzniku účtována do výnosů, nebyla osvobozena od daně z příjmů, k této pohledávce lze tvořit zákonné opravné položky (tyto tři podmínky platí pouze pro pohledávky vzniklé po 31.12.2003) a pokud se jedná o pohledávku za těmito dlužníky:

- u něhož soud zamítl návrh na prohlášení konkursu nebo u něhož soud zrušil konkurs pro nedostatek majetku a pohledávka byla poplatníkem přihlášena do konkursu a měla být vypořádána z konkursní podstaty,
- který je v konkurzním a vyrovnacím řízení, na základě výsledků konkurzního a vyrovnacího řízení,
- který zemřel, a pohledávka nemohla být uspokojena ani vymáháním na dědicích dlužníka,
- který byl právnickou osobou a zanikl bez právního nástupce a věřitel nebyl s původním dlužníkem spojenou osobou,
- na jehož majetek, ke kterému se daná pohledávka váže, je uplatňována veřejná dražba, a to na základě výsledků této dražby,
- jehož majetek, ke kterému se daná pohledávka váže, je postižen exekucí, a to na základě výsledků provedení této exekuce.

I u pohledávek, které byly označeny za nedobytné a byly odepsány, existuje určitá možnost jejich budoucí úhrady, proto musí být i po odepsání evidovány v podrozvahové evidenci.

Konsignační sklady

Opravné položky se tvoří k zásobám, které jsou delší dobu uskladněny, aniž by byly využity. To vede k jejich zastarávání a znehodnocování. Tyto zásoby zbytečně vážou peněžní prostředky. Z tohoto důvodu využívá společnost konsignační sklady. Konsignační sklady jsou sklady dodavatele, které jsou umístěny přímo u odběratele. Zboží je tedy fyzicky přemístěno do skladu v místě sídla zákazníka, zůstává však nadále v právním vlastnictví dodavatele, který nese náklady a rizika spojená se skladováním (např. riziko zničení nebo odcizení). Odběratel může v průběhu určitého období odebírat z tohoto skladu potřebný materiál, přičemž není povinen odebrat veškeré uskladněné zboží. Na konci stanoveného období se provede vyúčtování a dodavatel vystaví fakturu, čímž se převedou i vlastnická práva. Tento způsob organizace vede k plynulé výrobě, předchází přebytkovému hromadění zásob, které by zbytečně vážaly peněžní prostředky a zároveň nehrozí nedostatek materiálu, přestože podnik netvoří pojistné zásoby.

Přestože konsignační sklady se zásadou opatrnosti přímo nesouvisí, je nutno zmínit se o nich, protože při jejich používání nedochází k hromadění zásob, jejich zastarávání a

znehodnocování a předchází se tak i tvorbě opravných položek. Konsignační sklady tedy předcházejí znehodnocování zásob, kdežto opravné položky jsou až následným opatřením při znehodnocení zásob.

5.2 Rezervy

Další operací, která se provádí za účelem dodržení zásady opatrnosti a reálnějšího ocenění rozvahových položek a objektivnější vykazání výsledků hospodaření, je tvorba rezerv. Podle příslušného zákona §26 zákona o účetnictví č. 563/1991 Sb. lze tvořit rezervy na riziko ztráty, na daň z příjmů, na důchody a podobné závazky, na restrukturalizaci, technické rezervy a jiné rezervy podle zvláštních právních předpisů.

Postup účtování popisuje český účetní standard pro podnikatele č. 004 Rezervy. Tento standard říká, že se o tvorbě rezerv účtuje ve prospěch příslušného účtu účtové skupiny 45– Rezervy se souvztažným zápisem na vrub příslušného účtu nákladů

- a) účtové skupiny 55 - odpisy, rezervy, komplexní náklady příštích období a opravné položky provozních nákladů, pokud se týkají provozní činnosti,
- b) účtové skupiny 57 – rezervy a opravné položky finančních nákladů, pokud se týkají finanční činnosti,
- c) účtové skupiny 58 – mimořádné náklady, např. rezerva na restrukturalizaci,
- d) v účtové skupině 59 – daně z příjmů a převodové účty a rezerva na daň z příjmů, pokud se týkají rezervy na daň z příjmů.

Analytické účty se vedou podle jednotlivých rezerv.

Podnik tvoří rezervy jako prostředek určitého zajištění proti riziku vzniku nesouladu mezi budoucími peněžními příjmy a výdaji a proti negativním důsledkům z tohoto nesouladu pramenících. Rezervy tedy pomáhají dosáhnout finanční rovnováhy mezi příjmy a výdaji, což je nezbytnou podmínkou pro dlouhodobé přežití podniku.

Pokud by účetní jednotka netvořila rezervy na určitá rizika či ztráty a došlo by k nepříznivé situaci s níž toto riziko souvisí, výrazně by to ovlivnilo výsledek hospodaření, neboť by byl jednorázově zatížen vysokými náklady, které nebyly předpokládány a nesouvisí s běžnými

provozními náklady účetní jednotky. Ale pokud by rezervy tvořila, značně by tím mohla snížit nepříznivý dopad předpokládaných rizik. Náklady související s těmito událostmi se při tvorbě rezerv rozdělí do několika let. Tak zatěžují výsledek hospodaření podniku rovnoměrně.

5.2.1 Členění rezerv dle různých kritérií

Na rezervy můžeme nahlížet v členění podle různých kritérií, např. podle vztahu k dani z příjmů, účelu tvorby, vztahu k typu činnosti nebo doby tvorby, což ukazuje následující tabulka.

Tab. č. 7: Členění rezerv podle jednotlivých kritérií

Hledisko klasifikace	Základní druhy rezerv	Příklady využití
Vztah k dani z příjmů	Daňové (zákonné)	na opravy HM
	Účetní (ostatní)	na důchody, na rizika zahraniční pobočky
Účel tvorby	obecné	na rizika a ztráty z podnikání
	účelové	na daň z příjmů, na vypořádání důlních škod
Vztah k typu činnosti	provozní	na pěstební činnost, na odbahnění rybníka
	finanční	na kursové ztráty, na smluvní pokuty a penále
	mimořádné	na restrukturalizaci, na poskytnuté záruky
Doba tvorby	Krátkodobé 2 až 3 roky	na rizika spojená se vstupem ČR do EU
	střednědobé do 5 let	na záruční opravy, na soudní spory
	dlouhodobé nad 5 let	na sanaci pozemků dotčených těžbou

Zdroj: DĚRGEL, M., Interní účetní směrnice – Tvorba a použití rezerv. Účetnictví v praxi. Praha: ASPI, 2005, roč.9, č. 11, s. 29

5.2.2 Charakteristika současného stavu rezerv na světovém trhu

V některých zemích se v účetnictví tvoří rezervy i v případech, kdy se ve skutečnosti nejedná o rezervy, ale o účetní vyjádření dočasného nebo někdy i trvalého znehodnocení aktiv. Vytvářejí se např. rezervy na pochybné a sporné pohledávky, na odpisy investičního majetku apod., ale v těchto případech by se mělo jednat spíše o opravné položky nebo o oprávk.

Problémem je také nedostatek jasných kritérií pro tvorbu rezerv. Rezervy mají často pouze obecné určení. Účelem tvorby rezerv by měl být závazek podniku vůči sobě samému uskutečnit v budoucnu příslušný výdaj, ale mnohdy jsou rezervy využívány k subjektivnímu ovlivňování výsledku hospodaření.

V některých zemích se tvoří rezervy i na případy, kdy je vznik rezervy možný a lze přibližně vyčíslit potřebnou výši rezervy, aniž by tvorba této rezervy byla závazkem vedení podniku takový výdaj v budoucnu provést.

V řadě zemí je také nedostatečná regulace zveřejňování údajů o rezervách. Tyto údaje jsou důležitou pomůckou pro uživatele účetních výkazů, objasňují příčiny, které vedly k tvorbě rezerv a dokládají jejich oprávněnost. (11)

Rezervy patří mezi obtížně regulovatelnou oblast finančního účetnictví, a to ze dvou hlavních důvodů. Položky, na které se rezervy vytvářejí, jsou podstatně závislé na konkrétních podmínkách jednotlivých podniků a oborů podnikání. Druhým důvodem je, že nelze objektivně stanovit výši částek, v nichž se rezervy vytvářejí, protože jsou závislé na očekávaném budoucím vývoji podniku. Z důvodu široké škály oborů podnikání není možné jednotně určit položky, na které se rezervy tvoří. Toho lze dosáhnout pouze pomocí odvětvových účetních předpisů. (11)

Nezbytnou podmínkou toho, aby se omezil prostor vedení účetních jednotek pro zneužívání systému účetních rezerv k manipulaci s výsledkem hospodaření, jsou důkladně zpracované, dostatečně podrobné a aktualizované vnitřní směrnice pro tvorbu a používání rezerv, jako součást účetní politiky podniku.

5.3 Přejídné položky

Kurzové rozdíly k rozvahovému dni

Při účtování o kurzových rozdílech, které vznikají ke konci účetního období, vychází účetní jednotka firmy Tyco Electronics EC z §60 zákona o účetnictví č. 563/1991 Sb. Majetek a závazky vyjádřené v cizí měně přepočítává ke konci rozvahového dne na českou měnu kurzem devizového trhu vyhlášeným Českou národní bankou.

Účtování o kurzových rozdílech dále upravuje český účetní standard pro podnikatele č. 006 a vyhláška č. 500/2002 Sb. Účetní jednotka může podle zákona o účetnictví používat v průběhu účetního období pevný kurz, kterým se rozumí kurz stanovený vnitřním předpisem účetní jednotky. K rozvahovému dni však tento kurz použít nemůže. Je povinna použít aktuální kurz vyhlášený Českou národní bankou ke konci rozvahového dne.

Kurzové rozdíly, které vznikají účetní jednotce ke konci rozvahového dne při ocenění aktiv a dluhů, se budou účtovat výsledkově, a to ve prospěch finančních výnosů nebo na vrub finančních nákladů, přestože ve skutečnosti ještě nebyly realizovány. Eviduje-li účetní jednotka pohledávku v cizí měně a k rozvahovému dni je kurz nižší než v době vzniku pohledávky, znamená to, že hodnota pohledávky v přepočtu na domácí měnu je k tomuto dni nižší. Účetní jednotka bude tedy účtovat o kurzové ztrátě. V případě, že by byl kurz k rozvahovému dni vyšší, hodnota pohledávky by se zvýšila a účetní jednotka by zaúčtovala kurzový zisk.

Časové rozlišení

Účetní jednotka musí zaznamenat účetní případy do toho účetního období, s nímž věcně a časově souvisí, to znamená do toho období, kdy se skutečně staly a ne až v době, kdy byla přijata nebo uhrazena ekvivalentní peněžní částka. Jedná se o operace, u nichž je přesně znám účel, částka a období, s nímž souvisí. Mezi časové rozlišení patří náklady či výnosy příštího období nebo výdaje či příjmy příštího období. Náklady příštího období tak snižují a naopak výnosy příštích období zvyšují výsledek hospodaření až v tom období, s nímž souvisí. Výdaje či příjmy příštího období souvisí s již realizovanými náklady či výnosy, které se odrazí ve výsledku hospodaření běžného účetního období. Pro účetní zachycení nákladů a výnosů ve věcné a časové souvislosti stanovuje pravidla Vyhláška č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o účetnictví č. 563/1991 Sb. a dále Český účetní standard pro účetní jednotky č. 019 – Náklady a výnosy.

6. OCEŇOVÁNÍ MAJETKU A ZÁVAZKŮ SPOLEČNOSTÍ TYCO ELECTRONICS EC

Společnost Tyco Electronics EC je nadnárodní společnost se závody v několika zemích. Proto musí být účetnictví jednotlivých firem přizpůsobeno jednak legislativní úpravě účetnictví v dané zemi a zároveň musí vyhovovat potřebám vedení firmy a zároveň mateřské společnosti. Trutnovský podnik Tyco Electronics EC tedy vede účetnictví ve dvou podobách. Jedna odpovídá běžnému finančnímu účetnictví dle české účetní legislativy, druhou formou je vnitropodnikové účetnictví, které je koncipováno obdobně pro všechny podniky společnosti Tyco International.

6.1 Princip historického oceňování

Postupy oceňování jsou účetními předpisy vcelku jednoznačně a jednotně upraveny, přesto se v některých případech dílčí záležitosti ponechávají v kompetenci účetních jednotek. Využití vhodné oceňovací báze ovlivňuje kvalitu účetních informací. Nejčastější je aplikace zásady historické ceny. Jde o systém prvotně založeném na transakci, to znamená ocenění v okamžiku, kdy bylo aktivum pořízeno a kdy závazek vznikl. Právě tak i firma Tyco Electronics EC oceňuje majetek na základě principu historických cen. Běžný způsob oceňování v historických cenách je však prakticky těžko aplikovatelný na zásoby. Problémem jsou měnící se tržní podmínky a zejména cena pořizovaných zásob. Přírůstek zásob na sklad je samozřejmě snadné zjistit z přijatých faktur, problém však nastává při vyskladňování těchto zásob. Oceňování ve skutečných pořizovacích cenách by bylo možné v případě, že by se cena zásob dlouhodobě neměnila nebo pokud by byla cena s dodavateli dlouhodobě nasmlouvána. Z tohoto důvodu byla ve firmě Tyco Electronics EC zvolena pro evidenci zásob modifikace historické ceny a to pevně stanovená cena, která se vypočte pro dané účetní období na základě kalkulace. Jedná se o hodnotu, kterou tvoří náklady kalkulované na jednotku konkrétního majetku. Tento předem stanovený předpokládaný náklad je označován jako Standard Cost. Jedná se o historické ocenění, protože se vztahuje k době, kdy byl roční rozpočet nákladů sestavován.

6.2 Standard Cost

Metoda Standard Cost je forma vnitropodnikového účetnictví, která jednak usnadňuje oceňování majetku, jeho účtování a inventarizaci, ale zároveň zjednodušuje provádění kontroly, analyzování hospodárnosti a výkonnosti a redukci nákladů. Tato metoda vznikla původně ve Spojených státech a dnes je přímo nebo v modifikaci využívána v dalších zemích s tržním hospodářstvím, zejména v průmyslových podnicích. Základem této metody jsou standardy, což jsou vlastně předem stanovené cíle podniku. Pravidelně lze porovnávat aktuální skutečný výkon oproti standardům a analyzovat tak případné rozdíly.

Standard Cost jsou pečlivě dopředu stanovené měřítko toho, jaké by měly být náklady vzhledem ke stanoveným podmínkám. Standard Cost však nelze chápat jen jako ocenění toho, jaké by náklady měly být, ale jsou to cíle, kterých by mělo být dosaženo. Když jsou standardy pečlivě stanoveny, jejich dosažení pak odráží dobrou výkonnost a hospodárnost. Ačkoli mohou být standardy stanoveny různými způsoby, téměř vždy se jedná o uplatnění historického trendu a jeho transformace na budoucí vývoj. Efektivní standardy jsou výsledkem studií, které zahrnují zhodnocení potřebného množství materiálu, práce a ostatních služeb použitých k výrobě produkce. Je třeba zohlednit i obecné ekonomické podmínky, protože tyto podmínky působí na náklady na vstupy, které musí výrobní společnost pořídit. Výše Standard Cost na jednotku produkce odráží stanovenou výši Standard Cost jednotlivých položek, které do produktu vstupují. Jedná se především o Standard Cost přímého materiálu, přímé práce a výrobní režie, nutné k realizaci tohoto produktu. Stanovení Standard Cost přímého materiálu a přímé práce je méně komplikované než určení Standard Cost výrobní režie. Standardizované náklady na přímý materiál na jednotku produkce obsahují standardy pro množství materiálu potřebného k produkci jedné jednotky násobené výší předpokládané ceny materiálu.

Management podniku je odpovědný za to, aby byly jednotlivé hospodářské operace prováděny účinným a efektivním způsobem. I k tomuto účelu slouží rozpočty Standard Cost. Rozpočty jsou vlastně plány, které prezentují plánované akce a jejich předpokládané ekonomické dopady. Rozpočty zahrnují náklady, do hospodářských operací vložené a na druhé straně výnosy, které jsou očekávaným výsledkem daných operací. Management podniku následně porovnává tyto rozpočty se skutečnými náklady a výnosy, které s danou

hospodářskou operací a daným účetním obdobím souvisí a zjišťuje vzniklé rozdíly, tzv. odchylky. Prakticky mohou nastat dva typy rozdílů, a to pozitivní, které představují určitou úsporu nebo přínos pro podnik nebo negativní odchylky, které signalizují možné problémy. V případě rozdílů je třeba analyzovat jejich příčiny a určit odpovědnost za tyto rozdíly. Jedná-li se o rozdíly negativní, je třeba promyslet možné varianty řešení, vedoucích ke zlepšení. V případě pozitivních rozdílů může být důvodem např. větší výkonnost pracovníků nebo naopak špatně provedená kalkulace. Protože se zjišťuje odpovědnost za vzniklé rozdíly, souvisí s tímto problémem určitý stupeň zainteresovanosti, motivace a stimulace. Když se porovnají aktuální dosahované výsledky s výsledky plánovanými, může to ukázat, jak dobře management provádí své úkoly a jak řídí ostatní pracovníky. Management může také hodnotit pracovníky na základě toho, jak výkonní jsou relativně k plánovaným aktivitám. Avšak ani velká iniciativa nenahradí ztráty vzniklé z důvodu chyb nebo špatných rozhodnutí.

Při vývoji standardů by měl brát management zřetel na podmínky zohledněné výpočty, se kterými jsou tyto standardy spojeny. Nelze předpokládat, že v průběhu účetního období bude moci podnik provádět veškeré aktivity bez jakýchkoliv problémů, a že bude stoprocentně výkonný. Můžeme tedy rozlišit standardy ideální a prakticky dosažitelné. Ideální standardy jsou docíleny pod vlivem nejlepších okolností, to znamená, že se nepočítá s žádnými provozními problémy. Těchto standardů je dosaženo pouze tehdy, pracuje-li společnost vysoce efektivně a zaměstnává-li zkušené efektivní pracovníky. Praktické standardy jsou náklady, které jsou reálně dosažitelné. Připouštějí možnost vzniku nějakého provozního problému. Jsou přiměřené běžným provozním podmínkám. Nebylo by tedy vhodné, vycházet při rozpočtování z ideálních nákladů. Nelze přesně vyměřit např. opravy strojů nebo nepřítomnost pracovníků během období. Operace běží jen zřídka podle ideálních podmínek. Plánování dle ideálních standardů se tedy jeví jako nerealistické. Používají se tedy standardy praktické. [4]

Důležitý význam mají Standard Cost pro stanovení přiměřené ceny produktu. Rozpočet ukazuje očekávané výdaje související s výrobou daného produktu. Pak tedy při zohlednění těchto výdajů a při započtení požadovaného čistého výnosu, lze určit, kolik účtovat za konkrétní výrobek.

6.3 Praktické použití Standard Cost při oceňování zásob firmou Tyco Electronics EC

Kalkulaci Standard Cost ovlivňuje řada faktorů, zejména kusovník a technologický postup, kupní cena, směnný kurz, zdroje, náklady na práci, amortizace, režie, redukce nákladů a běžný, průměrný nebo očekávaný objem produkce. Rozlišujeme však nákladové položky, které jsou snadno kalkulatelné na jednici, jsou to tzv. jednicové náklady. Tyto náklady souvisejí se zvolenou technologií. Na druhé straně je však třeba kalkulovat i náklady, které se vztahují k celému objemu výroby, což jsou náklady režijní. V následující části bude blíže rozebrána kalkulace jednotlivých prvků Standard Cost, a to nejprve nákladů jednicových, kterými jsou materiálové náklady a náklady na přímou práci, a dále pak kalkulace režijních nákladů, což je materiálová rezie zahrnující nákupní marketing a expedici a amortizace.

Kalkulace materiálových nákladů

Výchozím podkladem pro sestavení kalkulace je kusovník. Z kusovníku se zjistí potřebné množství jednotlivých druhů materiálu potřebných k vyprodukování jednoho výrobku, připočte se rozpočet na odpad a toto zjištěné množství se vynásobí plánovaným objemem produkce. Takto vyčíslená očekávaná potřeba materiálu se vynásobí předpokládanou (příp. smluvně danou) cenou materiálu. Suma udává předpokládanou výši úhrnných materiálových nákladů na objem produkce. Přepočtením těchto nákladů na jeden kus dojde k kalkulaci k vyčíslení očekávaných materiálových nákladů na jeden vyrobený kus. Vypočtená částka je použita jako Standard Cost spotřeby materiálu.

Pokud podnik nakupuje materiál nebo zboží od jiných společností, je hodnotou, která vyjadřuje skutečné náklady na materiál vynaložená hotovost nebo její ekvivalenty. Nakupuje-li materiál nebo zboží od jiného podniku společnosti, pak se částkou účtovanou jako skutečné náklady na pořízení materiálu stávají tzv. celkové True Cost prodávajícího plus režijní náklady s pořízením související. True Cost označují celkové Standard Cost prodávajícího, které souvisejí s realizací prodávané produkce, a to bez zahrnutí zisku. Cena, která zahrnuje mezipodnikový zisk, je označena jako Transfer Price.

Zásoby jsou tedy v průběhu roku oceňovány vykalkulovanými Standard Cost. Je samozřejmé, že Standard Cost nebudou přesně odpovídat pořizovací ceně majetku.

Odchylka pořizovací ceny od Standard Cost se v účetnictví společnosti účtuje do nákladů. V běžném účetnictví je tento rozdíl součástí pořizovací ceny.

Příklad: Jsou-li Standard Cost na jednotku materiálu stanoveny ve výši Kč 100,-, ale skutečná cena, kterou podnik vynaložil na nákup jednotky daného materiálu je 110,-, pak se materiál ve výši Kč 100,- zaúčtuje na základě příjemky na účet Materiál na skladě. Cenový rozdíl ve výši Kč 10,- se ve vnitropodnikovém účetnictví zaúčtuje na příslušný nákladový účet.

Kalkulace přímé práce

Náklady na práci jsou veškeré platby a kompensace za přímou práci, která souvisí s danými produkty. Náklady přímé práce jsou předem rozpočteny na hodinové sazby na základě následujícího vzorce:

$$\text{hodinová sazba} = \text{plánované náklady} / \text{plánované výrobní hodiny}$$

Do kalkule na jednotku produkce vstoupí hodnota zjištěná vynásobením hodinové sazby přímé práce a počtu strojových hodin normovaných na výrobu jedné jednotky této produkce.

Kalkulace odpisů

Do Standard Cost se zahrnuje i hodnota odpisů dlouhodobého majetku. Základem je propočet předpokládané hodnoty odpisu na jednotku produkce. Při výpočtu se vychází z lineárních účetních odpisů a z předpokládané poptávky po produktu, k jehož výrobě se majetek (výrobní zařízení) používá, nebo se použije výrobní kapacita stroje v průběhu jeho životnosti. V průběhu životnosti stroje je však třeba přehodnocovat, zda je původní odhad produkce stále aktuální a případně provést přecenění nákladů. Úprava by měla být provedena v případě změny poptávky nebo při změně produktivity stroje. Odpisy mohou být do hodnoty výrobků (prostřednictvím Standard Cost) zahrnovány pouze po dobu životnosti stroje, tedy do jeho odepsání.

Příklad: Poptávka po produktu v průběhu následujících 5 let je odhadována na 4 mil. kusů. Výrobní kapacita stroje je 5 mil kusů. V průběhu 5 let budou činit opravy k tomuto stroji 100.000,-. Opatření na kus se bude tedy počítat jako $100.000 : 4.000.000 = 0,025$ Kč/ks. Avšak výpočet vycházel pouze z předpokládané výše poptávky a realita může být tedy jiná. Mohou tedy nastat dvě situace. Buď bude vyrobeno více nebo naopak méně, než se předpokládalo. I přesto však nelze do hodnoty produkce zahrnout větší nebo menší hodnotu odpisů, než je hodnota vypočítaná formou lineárních odpisů (v tomto příkladě Kč 100.000,-). První tabulka ukazuje případ, kdy bylo vyrobeno více, než se předpokládalo.

Tab. č. 8: Kalkulace odpisů, kdy skutečná produkce (poptávka) převýšila plánovaný objem

	Rok 1	Rok 2	Rok 3	Rok 4	Rok 5
Odpis	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000
Produkce	1.500.000	1.000.000	900.000	800.000	800.000
Rozpočtované odpisy / kus	0,025	0,025	0,025	0,025	0,025
Odpisy zahrnuté v roční produkci	37.500	25.000	22.500	15.000	0
Odchylka od skutečného odpisu	17.500	5.000	2.500	-5.000	-20.000

Zdroj: Vnitřní účetní směrnice společnosti Tyco Electronics EC

Výše účetních odpisů: $20.000 + 20.000 + 20.000 + 20.000 + 20.000 = 100.000$

Výše odpisů uplatněných ve Standard Cost (v úhrnu pro roční objem produkce):

$37.500 + 25.000 + 22.500 + 15.000 + 0 = 100.000$

Ve 4. roce se započte 0,025 Kč pouze pro 600.000 ks, protože původní rozpočet byl tvořen na 4 mil kusů, avšak v tomto roce došlo k překročení celkového rozpočtovaného objemu produkce na dobu životnosti stroje. V pátém roce se tedy do hodnoty produkce odpisy nezapočítávají.

Odchylka celkových odpisů uplatněných ve Standard Cost oproti celkové výši účetních odpisů: $17.500 + 5.000 + 2.500 + (- 5.000) + (- 20.000) = 0$

Tab. č. 9: Kalkulace odpisů, kdy skutečná produkce (poptávka) nedosáhla plánovaného objemu

	Rok 1	Rok 2	Rok 3	Rok 4	Rok 5
Odpis	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000
Produkce	1.500.000	1.000.000	800.000	200.000	200.000
Rozpočtované odpisy / kus	0,025	0,025	0,025	0,025	0,025
Odpisy zahrnuté v roční produkci	37.500	25.000	20.000	5.000	12.500
Odchylka od skutečného odpisu	17.500	5.000	0	-15.000	-7.500

Zdroj: Vnitřní účetní směrnice společnosti Tyco Electronics EC

V druhém případě byla plánovaná poptávka po produkci nadhodnocena. V prvních dvou letech byla odchylka odpisů zahrnutých do Standard Cost kladná a to v úhrnné výši 22.500,-. Ve třetím roce se plánované odpisy přesně rovnaly účetnímu odpisu, proto nevznikla žádná odchylka. V posledních dvou letech odpisování byla produkce velmi nízká, proto kdyby se do hodnoty produkce zahrnula pouze ta část, odpovídající součinu kalkulovaných odpisů na kus a skutečné produkce, v úhrnu by odpisy zahrnuté do Standard Cost činily menší částku než účetní odpisy, vypočtené lineární metodou.

Výše účetních odpisů: $20.000 + 20.000 + 20.000 + 20.000 + 20.000 = 100.000$

Výše odpisů uplatněných ve Standard Cost (v úhrnu pro roční objem produkce):

$37.500 + 25.000 + 20.000 + 5.000 + 12.500 = 100.000$

Odchylka celkových odpisů uplatněných ve Standard Cost oproti celkové výši účetních odpisů: $17.500 + 5.000 + 0 + (-15.000) + (-7.500) = 0$

Kalkulace nákladů na nákupní marketing a expedici

Náklady na nákupní marketing zahrnují náklady na činnosti spojené se získáváním materiálu od dodavatelů, s mezipodnikovými transfery, skladováním, manipulací apod. Zahrnuje i dopravu a dovozní clo a jiné poplatky. Náklady související s expedicí jsou veškeré náklady související s vyskladněním, prodejem, přepravou apod., které vznikají po dobu, dokud nepřejdou majetková práva na kupujícího. Záleží na podmínkách obsažených ve smlouvě.

Kalkulace ostatních režijních nákladů

Režijními náklady se rozumí náklady, které souvisí s hospodářskou činností podniku, ale nevztahují se ke konkrétní činnosti nebo ke konkrétním produktům, nejsou ani závislé na objemu výroby. Zahrnují nepřímý materiál, nepřímou práci a jiné nepřímé náklady. Jedná se např. o pojištění, nájem, energii apod. Tyto náklady jsou propočítávány dle předpokladů celkové spotřeby a rozdělují se do jednotlivých středisek. Do kalkulací Standard Cost se rozpočítávají na základě předpokládaného objemu produkce a výrobní kapacity stroje. Vychází se ze zkušeností z minulých let a z předběžných smluv.

Režijní náklady jsou rozpočteny na fixní režijní sazby, a to použitím následujícího vzorce:

$$\text{hodinová režijní sazba} = \frac{\text{fixní režijní náklady}}{\text{rozpočtovaná kapacita ve strojových hodinách}}$$

Např. když jsou rozpočtované režijní náklady Kč 2.000,- a rozpočtovaná kapacita strojů je 1000 strojových hodin, pak režijní sazba na jednu strojovou hodinu je Kč 2,-. Když bude na výrobu jedné jednotky potřeba 100 strojových hodin, standardní režijní náklady na jednotku jsou Kč 200,-.

Příklad:

Rozpočtované fixní režijní náklady: 16.000,-

Předpokládané strojové hodiny: 500

Rozpočtované fixní režijní náklady na jednu strojovou hodinu:

$$16.000 : 500 = 32,- / \text{stroj. hod}$$

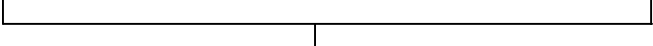
Rozpočet režijních nákladů po realizaci:

Skutečné strojové hodiny: 480

Režijní náklady absorbované do zásob: $480 \times 32 = 15.360,-$

(rozpočtovaná režijní sazba x skutečné strojové hodiny)

$$\text{Odchylka: } 16.000 - 15.360 = 640,-$$

Rozpočtované režijní náklady	Režijní náklady absorbované do zásob
16.000,-	15.360,-
<div style="text-align: center;"> </div>	
Odchylka režijních nákladů	
640,-	

Takto získané jednotlivé položky kalkulace lze dosadit do základního kalkulačního vzorce:

Přímý materiál
 + Přímé mzdy
 + Ostatní přímé náklady
 + Výrobní režie
 = Vlastní výrobní náklady
 + Provozní, odbytová a správní režie
 = Úplné vlastní náklady

Do kalkulace by bylo možné zahrnout rizikovou přírážku, jako prevenci proti případným rizikům souvisejícím se zvoleným způsobem oceňování. Může se stát, že kalkulovaná cena bude nižší než skutečná cena. Riziková přírážka by pak mírnila dopady kolísání skutečné ceny okolo kalkulované.

Podnik nesmí přijaté postupy oceňování v průběhu účetního období svévolně měnit a manipulovat tak s hospodářským výsledkem. Změnu ocenění může provést na rozhraní končícího a nového účetního období, a to z jediného důvodu, věrněji zobrazit skutečnost.

6.4 Zhodnocení výhodnosti použití Standard Cost

A) výhody:

1. Metoda Standard Cost je formou vnitropodnikového účetnictví. Vést vnitropodnikové účetnictví je výhodné, protože informace finančního účetnictví přinášejí jen souhrnné informace, neumožňují stanovit předem odpovědnost za dosažený výsledek hospodaření, tzn. že neumožňují zhodnotit přínos konkrétní oblasti činnosti nebo přínos jednotlivých hospodářských středisek. Finanční

účetnictví také neumožňuje podrobně rozlišovat vnitřní a vnější vlivy, které ovlivnily dosahované výsledky hospodářské činnosti, přičemž vnější vlivy nemůže hospodářská jednotka ovlivnit.

2. Oceňování majetku metodou Standard Cost je přiměřené. Vychází z kalkulací, které jsou prováděny na základě důkladných analýz, nemělo by se tedy příliš odlišovat od skutečné hodnoty realizace. Lze předpokládat, že stejné výrobky budou mít přibližně stejnou hodnotu, když se opomene fakt, že se v průběhu období produkce těchto výrobků můžou měnit ceny vstupů. Avšak protože jsou ceny od dodavatelů zpravidla nasmlouvány předem a to na delší období, není třeba se obávat výraznějších změn.
3. Prostřednictvím metody Standard Cost je možné ocenit vlastní produkci ihned po jejím dokončení nebo dokonce předem, protože jsou přesně známy hodnoty standardů všech elementů, které do produkce vstupují. Kdyby se oceňovala tato produkce skutečnými náklady, bylo by nutné počítat výši nákladů stále znovu a znovu pro každý výrobek resp. výrobní sérii, protože hodnota vstupů by se v průběhu času měnila.
4. Metoda vede ke zlepšení a zjednodušení kontroly nákladů. Pravidelně lze porovnávat aktuální skutečný výkon oproti standardům a analyzovat tak případné rozdíly, odchylky od standardů. Rozdíly, které z tohoto srovnávání vyplývají, jsou důležité informace o tom, jak jsou realizovány cílové představy o výši, vývoji a struktuře nákladů a jsou impulsem pro uskutečnění korektivních opatření. Tato opatření by měla vést k tomu, aby se skutečně vznikající náklady udržovaly v mezích přijatelných pro dosahování ekonomických cílů podniku.
5. Přináší užitečnější informace pro manažerské plánování a rozhodování. Tzn. že umožňuje hodnotit přínos jednotlivých činností nebo hospodářských středisek, ukazuje silné a slabé elementy výrobního procesu, odhaluje nepříznivé vlivy působící jak uvnitř tak z vnějšku na plynulý výrobní cyklus apod.
6. Evidence úspor nákladů – prostřednictvím evidence kladných odchylek.
7. Možná redukce výrobních nákladů – na základě zpětného porovnání skutečných a plánovaných nákladů.
8. Standardy lze chápat jako cíle, kterých chce podnik dosáhnout. Jejich dosažení pak odráží dobrou výkonnost podniku a hospodárnost.

9. Standardy jsou i prvkem motivačním. Plnění standardů ukazuje výkonnost pracovníků v porovnání s plánovanými aktivitami. Zaměstnanci mohou být za dobrou výkonnost odměňováni.
10. Protože jsou standardy stanovovány prostřednictvím kalkulací, které vychází z důkladných analýz, usnadňují stanovení přiměřené ceny produktu.

B) nevýhody:

1. Odklon od skutečné reálné hodnoty (hodnota se vztahuje k době, kdy byl sestavován rozpočet, a ne k době, kdy k hospodářské operaci došlo).
2. Obtížná kalkulace některých položek nákladů (náklady na nákupní marketing a expedici, režijní náklady), založené na odhadech. Odhad režijních nákladů neumožňuje dostatečnou přesnost. Může to vést k úsporám nebo překročení.
3. Rozpočet zahrnuje jen předpokládané náklady, tzn. ty, které může podnik svou činností ovlivnit. Mohou se ale objevit i náklady nečekané (např. poruchy strojů).

6.5 Ocenění jiné než v historických cenách

Jak již bylo dříve uvedeno, existuje více oceňovacích základů (historická cena, běžná reprodukční cena, čistá realizační hodnota, současná hodnota). Pro praktické potřeby je nutno vybrat tu, která vyhovuje určitým kritériím. Mezi základní kritéria patří určitě kvalita uspokojování potřeb uživatelů účetních informací. Ti potřebují informace užitečné pro ekonomické rozhodování, chtějí tedy informace spolehlivé, nezkreslené, objektivní a průkazné. Současné podvojně účetnictví umožňuje uvedené způsoby oceňování majetku a závazků kombinovat. Např. při oceňování zásob v rozvaze, v souladu se zásadou opatrnosti, přichází v úvahu běžná tržní cena, je-li k rozvahovému dni nižší, než jsou historické náklady pořízení.

Předpokládá-li se nepřetržité trvání účetní jednotky, pak je třeba brát v úvahu, že v průběhu její činnosti mohou nastat určité skutečnosti, které způsobují ztrátu nebo snížení budoucího ekonomického prospěchu. Z tohoto důvodu je nutno provést korekci původní historické ceny a použít tedy jinou oceňovací základnu. Smyslem těchto korekcí (přecenění) je přiblížit hodnotu budoucího ekonomického prospěchu skutečným poměrům. Zpravidla se

za tímto účelem používá čistá realizační hodnota. Jedná se o hodnotu majetku, která se jeví jako předpokládaná aktuální prodejní cena bez zahrnutí nákladů na prodej. Tento způsob ocenění pomáhá zamezit případné ztráty v budoucím období.

Účetní jednotka společnosti provádí čtvrtletně analýzu čisté realizační hodnoty. To znamená, že srovnává hodnotu majetku vyjádřenou prodejní cenou s cenou sníženou o náklady na prodej. Na základě tohoto srovnání se vytvářejí potřebné rezervy k čisté realizační hodnotě. V případech, kdy je prodejní cena nižší než náklady na realizaci produktu, měly by tuto dočasnou ztrátovost kompenzovat vytvořené rezervy. Následující tabulka ukazuje příklad tvorby rezerv.

Tab. č. 10: Tvorba rezerv k čisté realizační hodnotě

Položka	Náklady	Prodejní cena	Náklady prodeje	Čistá realizační hodnota (NRV)	Potřebné rezervy
1	20,50	19,00	1,00	18,00	2,50
2	26,00	30,00	2,00	28,00	0,00
3	10,00	15,00	6,00	9,00	1,00

Zdroj: Vnitřní účetní směrnice společnosti Tyco Electronics EC

$NRV = \text{prodejní cena} - \text{náklady prodeje}$

$\text{Reserva NRV} = (\text{náklady} + \text{náklady prodeje}) - \text{prodejní cena}$

$\text{Reserva NRV} = \text{celkové náklady na produkt} - \text{prodejní cena}$

Realizační hodnota je výhodná z hlediska informační funkce. Dobře se využívají její informace o hodnotě majetku při rozhodování uživatelů účetní závěrky v ekonomických otázkách. Např. pokud by podnik prodával svůj majetek, choval by se neracionálně, kdyby prodával za nižší cenu, než je na trhu dosažitelná.

Jiné ocenění se dále používá při mezipodnikových transferech. Kupující oceňuje majetek tzv. True Cost prodávajícího (ne transferovou cenou) plus náklady související s pořízením tohoto majetku, nakládáním s ním a jeho kompletace a příprava k prodeji zákazníkovi. Pro ocenění nelze použít transferovou cenu, protože ta zahrnuje mezipodnikový zisk, zatímco

True Cost ne. Mezipodnikový zisk s tímto obchodem související musí být zaznamenán ve výsledovce. Podkladem pro jeho zúčtování je mezipodniková faktura.

6.6 Jiné aplikovatelné metody oceňování a zhodnocení výhodnosti jejich použití

V ČR je účetnictví založeno na principu historických cen, ale prakticky se tato metoda nepoužívá v čisté formě. Zákon o účetnictví umožňuje použít cenu ve výši vlastních nákladů, pořizovací cenu, reprodukční pořizovací cenu, běžnou realizační cenu nebo jmenovitou hodnotu, přičemž tento zákon použití těchto cen blíže specifikuje (viz kapitola 3.2 Regulace oceňování aktiv a dluhů v účetnictví). Společnost tedy může zvolit jinou metodu oceňování, ale musí zachovat oceňování na bázi historických cen. Pro oceňování v oblasti materiálových zásob by mohla místo metody Standard Cost použít ocenění ve skutečných pořizovacích cenách a při vyskladňování tak aplikovat metodu FIFO nebo vážený aritmetický průměr.

Klasické historické oceňování vyráběné produkce ve skutečných nákladech by znamenalo oceňování ve skutečných nákladech výroby. To jsou náklady přímo vynaložené k výrobě určitého produktu. Avšak k výrobě se vztahují i náklady režijní, tj. takové náklady, které přímo nesouvisí s výrobou konkrétních produktů. Problémy tedy vznikají s aktivací těchto režijních nákladů. Co se týče výrobní režie, s jejím rozpočítáním na produkci není takový problém, protože byla vynaložena v bezprostředním výrobním procesu a v souvislosti s uvedením daných předmětů do stavu jejich užitečného využití. Větší problém nastává u správní režie. Ta se rozpočítává do hodnoty výrobků zpravidla jen u speciálních zakázek, kdy lze její určitou část přímo vztáhnout k určité zakázce. Rozhodně nelze zahrnout do ocenění zásob odbytovou režii.

Tyto metody by byly vhodné při menší výrobě, tzn. při výrobě užšího sortimentu produktů nebo při používání méně druhů materiálů. Aplikovatelné by byly také v případech, kdy by měl podnik uzavřeny dlouhodobé smlouvy s dodavateli materiálu, aby se ceny jednotlivých druhů materiálu měnila výjimečně, po delších časových intervalech.

7. ZÁVĚR

Cílem této práce bylo teoreticky analyzovat zásadu opatrnosti a zásadu oceňování majetku a závazků jako součást všeobecných účetních zásad a prakticky ukázat aplikaci těchto zásad v účetním systému společnosti Tyco Electronics EC.

Účetnictví plní řadu funkcí, tzn. poskytuje informace všem uživatelům o finanční situaci podniku a o jeho výsledku hospodaření, je důkazním prostředkem při vedení sporů, základem pro vyměření daňové povinnosti a je zdrojem informací důležitých při rozhodování manažerů. Za účelem plnění všech těchto funkcí je účetnictví regulováno a do jisté míry uniformováno. Jedná se o regulaci z vnějšku, kterou zajišťuje stát, ale i o samoregulaci, což znamená, že je účetnictví podřízeno účetním standardům a obecně uznávaným účetním zásadám. V souvislosti s probíhající globalizací a rozšiřováním obchodu za hranice států se projevuje snaha unifikovat účetnictví, a to jak na úrovni jednotlivých územních celků, tak i na úrovni celosvětové.

Základní zásady nejsou nikde jednoznačně definovány, ale jsou zdůrazňovány v mnohých předpisech a je jim připisován význam závazného právního pojmu. Zásada opatrnosti vyplývá z rizikovosti a nejistoty hospodářského procesu, která nutí podnikatelský subjekt, aby se choval opatrným způsobem. Prakticky to znamená, že se v účetních výkazech uvedou jen ty výnosy a zisky, které se k okamžiku sestavení výkazů realizovaly a naproti tomu ztráty se do účetních výkazů promítnou i v případě, kdy k termínu sestavení výkazu není jejich výše přesně zjištělná. Tato zásada je v zákoně o účetnictví zakotvena formou opravných položek, rezerv a přechodných položek. Zásada oceňování majetku a závazků upravuje použití jednotlivých oceňovacích principů. Tato zásada je velmi důležitá, protože na zvoleném způsobu oceňování majetku a závazků závisí obsah a vypovídací schopnost prakticky všech finančních veličin v účetnictví zjišťovaných. Problémem však je měnící se tržní cena majetku v důsledku vývoje poptávky a nabídky a také měnící se kupní síla peněžní jednotky.

Účetní jednotky se ve většině případů musí striktně řídit zákonem o účetnictví, avšak v mnoha případech se může sama rozhodnout, jaký postup nebo jakou metodu zvolí. Společnost Tyco Electronics EC zavedla pro své potřeby vnitropodnikové účetnictví, které

má pro interní uživatele účetních informací lepší vypovídací schopnost než informace z finančního účetnictví. V případě zásady opatrnosti se řídí především zákonem o účetnictví. Pouze v případě tvorby opravných položek je v jejích kompetencích stanovit vnitřní účetní směrnici, ke kterým zásobám lze tvořit opravné položky. Postup stanovený touto směrnicí je pro účetní jednotku závazný. V případě zásady oceňování majetku a závazků je účetním jednotkám přenechán větší prostor k individuální úpravě. Společnost Tyco Electronics používá vnitropodnikové účetnictví, které se stalo základem pro oceňování v oblasti zásob a byla zde aplikována metoda Standard Cost (tj. oceňování v pevných cenách). Metoda Standard Cost je založena na předběžných kalkulacích, které vyčíslují předpokládané náklady, na základě čehož je stanovena pevná cena. Odchylny od pevných cen se následně účtují na účty příslušných nákladů. Tato metoda ctí oceňování na bázi historických cen. V porovnání s jinými metodami usnadňuje oceňování. Jiné formy oceňování by byly v podniku s tak širokou škálou produktů a používaného materiálu velmi náročné.

Seznam literatury

- [1] - KOVANICOVÁ, D. *Finanční účetnictví v kontextu současného vývoje*. 1. vyd., Praha: Polygon 1997, ISBN 80-85967-51-0
- [2] - KOVANICOVÁ, D. *Abeceda účetních znalostí pro každého*. 13. vyd., Praha Polygon 2003, ISBN 80-7273-084-3
- [3] - *Podvojně účetnictví 2004*, 4. vydání, Praha: Grada Publishing 2004, ISBN 80-247-0748-9
- [4] - ANTHONY, R.N., REECE, J.S.: *Accounting principles*, USA: Irwin 1989
- [5] - ČERNÝ, V., HORA, M. *Účetnictví bez tajemství*, 1. vyd., Praha: Grada Publishing 1998. ISBN 80-7169-298-0
- [6] - LOUŠA, F. *Zákon o účetnictví v praxi*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002. ISBN 80-247-0250-9
- [7] - *Účetnictví podle stavu k 11.3.2002*. Ostrava: Sagit, 2002
- [8] - *Metodické aktuality svazu účetních 3/2004, Zásadní změny v účetnictví v roce 2004 a jejich souvislosti*. Praha: Svaz účetních 2004
- [9] - *Účetnictví v praxi*. č. 4/2005, roč. 9, Praha: ASPI, 2005
- [10] - BÁČA, J. aj. *Účetnictví II*. Edice vzdělávání účetních v ČR, Bilance, 1997
- [11] - FIREŠ. B. a ZELENKA. V. *Oceňování aktiv a dluhů v účetnictví*, 2. vydání, Praha: Management press, 1997, ISBN: 80-85943-24-7
- [12] - KOVANICOVÁ, D. *Poklady skryté v účetnictví, díl I., Jak porozumět účetním výkazům EU, IAS, US GAAP, ČR*. 6. vyd., Praha: Polygon, 2001. ISBN 80-7273-047-9

Seznam příloh

Příloha č. 1: Výpis z obchodního rejstříku

Příloha č. 2: Model logistiky používaný společností Tyco Electronics EC Trutnov s.r.o.

Příloha č. 3: Statistické údaje společnosti Tyco Electronics EC Trutnov s.r.o.